

Filosofická fakulta Karlovi university v Praze

Diplomová práce

2010

Radka Matesová

Filosofická fakulta Karlovi university v Praze

Katedra pedagogiky

Diplomová práce

Radka Matesová

Agresivita, agrese

Aggressiveness, aggression

2010

Vedoucí práce:

Doc. PhDr. Jaroslav Kořa

Poděkování vedoucímu práce

Mnohokrát děkuji panu Doc. PhDr. Koťovi za cenné připomínky, lidský přístup a pomoc.

Prohlášení o vypracování

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím doložené literatury a odborných pramenů.

V Dobrovici dne 18. 11. 2010

Radka Matesová

Anotace:

Diplomová práce se zabývá agresí a agresivitou v životě člověka, jejími druhy, spouštěči. Podrobněji se zaměřuje na některé formy agresivního chování jako je šikana, týrání, rasismus, antisemitismus. Vymezuje je jako pojmy, popisuje jejich následky a možná řešení. V samotném závěru nabízí soubor her, metod a cvičení pro tlumení agresivity žáků ve škole, z nichž některé jsou v přílohách doplněny o fotografie, a výsledky jednoduchého dotazníku na téma agresivní chování na základní škole v regionu Mladoboleslavsko.

Annotation:

This thesis deal with aggression and aggressiveness in humans lifetime, its sorts, starters. In more detail it is focusing for some forms of aggressive behavior as are chicane, ill-usage, racism, anti- semitism. It determinatives them as notions, describe their after- effects and their resolutions. At the conclusion this thesis offers set of games, methods and lessons for aggressiveness absorbing of pupils in the school. Some of them are equipping with photos, and the educt of simple questionnaire on the theme aggressive behavior at primary school in region Mladá Boleslav.

Klíčová slova:

Agrese, agresivita, násilí, týrání, následky, pomoc, řešení, konflikt, síla, šikana, odpor, škola, rodina, společnost, motivace, prevence, hry

Aggression, aggressiveness, force, ill-usage, after-effects, help, resolution, conflict, power, chicanery, opposition, school, family, society, motivation, prevention, games

Obsah

Úvod.....	8-9
1 Agrese.....	10
1. 1 Druhy agrese.....	10-11
1. 2 Typy agrese.....	11-13
1. 3 Stupně agrese.....	14
1. 4 Teorie agrese.....	14-15
1. 5 Některé faktory působící jako spouštěče agrese.....	16-18
2 Agresivita.....	19
2. 1 Dělení agresivity.....	19
2. 2 Některé příčiny a spouštěče agresivního jednání.....	20-21
2. 3 Agrese jako předmět zkoumání.....	21-23
3 Agrese a agresivita v životě člověka.....	24
3.1 Agrese v rodině.....	24-25
3. 1. 1 Týrané a zneužívané dítě.....	25-26
3. 1. 2 Psychické týrání.....	26-27
3. 1. 3 Další formy týrání.....	27-28
3. 1. 4 Sexuální zneužívání dětí.....	28-32
3. 2 Šikana mezi dětmi.....	33
3. 2. 1 Šikana ve škole.....	33-41
3. 2. 2 Šikana na pracovišti.....	41-45
3. 3 Xenofobie, rasismus, antisemitismus.....	45-59
4 Soubor metod, cvičení a her pro zmírnění agresivity.....	60-72
4. 1 Dotazník pro pedagogy, jeho výsledky.....	72- 75
Závěr.....	76-77

Literatura.....	78-80
Příloha č. 1.....	81
Příloha č. 2.....	82
Příloha č. 3.....	83
Příloha č. 4.....	84
Příloha č. 5.....	85-87

Úvod

Tématem této diplomové práce bude agrese a agresivita v životě člověka, její podoby, druhy, spouštěče, následky, možnosti řešení. První kapitola se bude zabývat agresí podrobněji. Seznámí nás s definicí agrese, dělení agrese z hlediska různých znaků a vlivů. Budou zde rozebrány typy agrese, jejich typické znaky, možnosti předpokládaného výskytu např. týrání/ rodina, šikanování/ škola, zaměstnání, rasismus/ škola, obce, města, xenofobie/ společnost, terorismus/ svět. Otázka terorismu bude zpracována z několika pohledů – nebezpečí pro celou společnost, možné příčiny, organizace a zákony bojující proti terorismu. Následující podkapitola se bude snažit nastínit teorii agrese, jedná se o více přístupů k agresi – neoinstinktivní teorie, teorie frustrace agrese, kognitivní neasociační teorie, agrese z hlediska sociálního učení, teorie transferu excitace. Na vysvětlení teorií agrese bude navazovat zpracování některých faktorů, které ovlivňují vznik a výskyt agrese a seznámíme se s nejnámějšími spouštěči agrese jako jsou duševní choroby, poruchy chování, dav, hromadná doprava, velké horko, ztráta zaměstnání, hlad a žízeň, fyzická nepohodlnost, úraz, postižení.

Druhá kapitola bude zaměřena na vysvětlení pojmu agresivita. První podkapitola bude rozdělovat agresivitu dle projevů, intenzity a směru. Druhá podkapitola by měla pojednávat o příčinách a spouštěcích agresivity, udávat rozličné příčiny a spouštěče agresivity – zkratové jednání, drogy, alkohol, duševní nemoci, agrese v sebeobraně, agresivní chování pod vlivem sociálních skupin. Třetí kapitola bude popisovat agresivitu jako předmět zkoumání, ukazovat agresivitu v některých etapách vývoje lidské společnosti od počátku civilizace po současnost.

Třetí kapitola by měla obsahovat informace o agresivitě v životě člověka. První podkapitola bude pojednávat o výskytu agresivity v rodině, podkapitoly pak budou

pojednávat o týrání a zneužívání dítěte, psychickém týrání, sexuálním zneužívání dětí a okrajově o jiných formách týrání. Druhá podkapitola se bude zabírat šikanou mezi dětmi, podkapitoly budou více přibližovat šikanu ve škole a na pracovišti, její varovné signály, příčiny, typologii agresorů, obětí, následky, možnou obranu. Třetí podkapitola by měla vysvětlit a popsat pojmy související se vznikem agresivního jednání – xenofobie, rasismus, antisemitismus. Xenofobie zde bude považována za základ dalších forem agresivního a protispolečenského chování. V části věnované rasismu bude zmíněna problematická otázka Romů v České Republice, pohled na historii a odlišnou mentalitu tohoto etnika, bude zmiňovat také několik zákonů a listin, které upravují soužití s národnostními menšinami. Antisemitismus zde bude ukázán z hlediska historie, současnosti, budou zde zmíněny konkrétní případy útoků na židovský národ, jejich následky.

Čtvrtá kapitola bude zaměřena na agresivitu z hlediska pedagogiky, bude obsahovat několik aktivit a her na tlumení a prevenci agresivity na školách. Všechny tyto aktivity budou vyzkoušené a některé výsledky budete moci shlédnout v přílohách této práce. V návodech budou popsány cíle, motivace, pravidla jednotlivých aktivit a možnosti další práce s výsledky těchto aktivit.

Poslední část diplomové práce bude věnována stručnému dotazníku a jeho výsledkům. Cílovou skupinou pro tento dotazník se stanou učitelé mladoboleslavských škol, jejich názor na agresivitu ve školách, přístup k informacím, seminářům a školením v oblasti agresivity a jejího tlumení.

1 Agrese

Agrese – z latinského ad-gredion = přistoupit blízko, napadnout. V psychologicko – sociologickém pojetí se jedná o chování, kdy člověk vědomě a záměrně ubližuje, omezuje svobodu, poškozují jiné osoby nebo sám sebe.

1. 1 Druhy agrese

Z hlediska sociální psychologie rozlišujeme z hlediska forem a příčin tři dimenze agrese: přímá – nepřímá, fyzická - verbální, aktivní – pasivní. Pokud zkombinujeme tyto dimenze získáme osm forem agrese.

- **fyzická aktivní přímá**: jedná se například o úkladnou vraždu
- **fyzická aktivní nepřímá** : zahrnuje poškození cizího majetku
- **fyzická pasivní přímá**: kdy jedinec například úmyslně zpomaluje svůj pracovní výkon a tím způsobí poškození jména firmy, ve které je zaměstnán
- **fyzická pasivní nepřímá**: snaha jedince zpomalit úmyslně výkon druhého
- **verbální aktivní přímá**: dnes velmi rozšířená forma agrese ve společnosti, zahrnuje vyhrožování a slovní zastrašování
- **verbální aktivní nepřímá**: šíření pomluvy z cílem někoho poškodit
- **verbální pasivní přímá**: úmyslné nereagování na něčí otázky, ignorace

- **verbální pasivní nepřímá:** úmyslné nezabránění šíření pomluv, zde je zařazená tzv. symbolická agrese, kterou používají umělci ve svých dílech (básníci, textaři atd.) (Čermák, 1990)

Z hlediska povahy příčin dělíme agresi na afektivní a instrumentální.

Afektivní agrese: souvisí s hněvem, zlostí a hostilitou, není předem plánovaná, vyznačuje se impulsivní reakcí jedince, kdy kromě fyzického útoku agresora dochází také k hlasitým verbálním projevům. Často po rychlém nástupu agrese následuje útlum a velká únava a fyzické a psychické vyčerpání agresora, který si jen zřídka kdy uvědomuje a pamatuje své chování.

Instrumentální agrese: agrese spojená především s dosažením určitého cíle, je spojena s motivací k určitému výkonu, posílen úspěchem. V žádném případě není tato agrese spojena se zlostí. S touto agresí se setkáváme například ve sportu, ale také v některých profesích, zejména v oblasti práva a obchodu.

1. 2 Typy agrese

Týrání: dlouhodobé opakované fyzické i psychické ubližování, kdy je agresor obzvláště surový a násilné chování ho uspokojuje, získává jím pocit nadřazenosti, moci. Ve většině případů dochází k týrání v úzkém kruhu rodinném, oběti jsou z velké části děti a ženy. Z hlediska zákona rozlišujeme týrání svěřené osoby, zde se jedná o nezletilé nebo nesvéprávné osoby, tedy děti a jedinci s postižením. Dále pak týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě. Oba tyto typy týrání jsou v České republice trestným činem. Jelikož probíhají většinou v úzkém kruhu osob, tedy v jakési uzavřené komunitě, trvají dlouhou dobu a k jejich potrestání dochází většinou po mnoha letech. Na konci minulého a na začátku tohoto století nastala ve směru týrání osvěta. Společnost je z různých zdrojů informována o možnostech řešení případů týrání, existuje mnoho center, které pracují s oběťmi týrání- poskytují jim právní ochranu, sociální zázemí a v neposlední řadě také odpovídající lékařskou péči. Do oblasti týrání zařazujeme taktéž sexuální zneužívání, zanedbání péče o dítě, rozvodová traumata a systémové týrání – týrání nevhodným rozhodováním a nevhodnými přístupy. (blíže kapitola 3.1 Agrese v rodině)

Šikanování: opakované týrání osoby nebo skupiny osob, při kterém je využíváno agresivní chování a manipulace. Hlavními znaky šikanování jsou převaha síly- množstevní, fyzické i

psychické, útok je vnímán obětí vždy jako nepříjemný, jedná se především o dlouhotrvající jev, i když je možné, aby šikánování bylo jednorázové. V takovém případě jde o jednorázové ublížení s rozsáhlými následky. O šikánování se mluví převážně v souvislosti se školními zařízeními.(podrobněji kapitola 3.2 Šikana mezi dětmi)

Rasismus: agresivní chování zaměřené na příslušníky jiných lidských ras. Většinou se jedná o chování, které je pěstované v určité komunitě lidí je přebírané z generace na generaci. Můžeme tedy říci, že se jedná o stereotypní chování, tedy o předsudky.(blíže kapitola 3.4 Rasismus, xenofobie, antisemitismus)

Xenofobie: strach ze všech nového, cizího, odtud pramení téměř všechny nenávistné ideologie jako je rasismus, nacionalismus, fašismus, antisemitismus, šovinismus atd. V době volného pohybu lidí , otevření hranic v Evropě se jedná o velmi aktuální a nebezpečný problém.(blíže kapitola 3.4 Rasismus, xenofobie, antisemitismus)

Terorismus: pod pojem terorismus zahrnujeme násilné ataky zaměřené především na civilní obyvatelstvo, jejichž cílem je usmrtit co nejvíce lidí a dosáhnout tím nějaké politické změny, z tohoto důvodu se terorismus řadí podle mezinárodního práva mezi válečné činy. Teroristické útoky páchají jak ultrapravicová, tak ultralevicová hnutí a v neposlední řadě také fanatická náboženská hnutí. Jejich útoky jsou známy svou brutalitou a vysokým počtem obětí, hlavně tedy civilistů, žen a dětí nevyjímaje. Zaměřují své bombové útoky na oblasti, kde se shromažďuje mnoho lidí – dopravní prostředky, hotely, nádraží, školy, obchodní centra atd.Často také drží rukojmí. Pokud teroristické útoky páchá sám stát prostřednictvím armády a policie hovoříme o státním terorismu.

Dělení terorismu

- vnitřní
- státní
- revoluční
- mezinárodní
- separatistický
- globální
- etnický
- ekoterorismus

Následky terorismu jsou pro lidstvo hroživé, proto vznikla mezinárodní spolupráce v boji proti terorismu. Několik smluv bylo sjednáno v rámci Rady Evropy – Evropská úmluva o potlačování terorismu, Evropská úmluva o prevenci terorismu. Další jednání probíhají

v rámci OSN – Obecná úmluva OSN o boji proti mezinárodnímu terorismu. K těmto nejdůležitějším mezinárodním smlouvám patří ještě další velmi důležité mezinárodní smlouvy týkající se boje proti terorismu:

Úmluva o trestných činech spáchaných na palubě civilních letadel (Tokio 1963)

Úmluva o potlačování protiprávních činů ohrožujících civilní letectví (Montreal 1971)

Úmluva o potlačení protiprávního zmocnění se letadel (Haag 1970)

Úmluva o fyzické ochraně jaderného materiálu (Vídeň 1979)

Mezinárodní úmluva proti braní rukojmí (New York 1979)

Úmluva o označování plastických tržavin pro účel jejich identifikace (Montreal 1991)

Mezinárodní úmluva o potlačování teroristických bombových útoků (New York 1997)

Mezinárodní úmluva o potlačování financování terorismu (New York 1999)

Mezinárodní úmluva o potlačování činů jaderného terorismu (New York 2005)- v České republice zatím nevstoupila v platnost

Další spolupráce v boji terorismu probíhá v rámci G8. Státy G8 vytvořily podrobný plán boje proti terorismu, jednou z mnoha částí je například požadavek, aby se k úmlouvám OSN přidaly všechny státy, aby se zdokonalila výměna informací, zpravodajské služby a ochrana letecké, námořní a pozemní dopravy, zabránění státům G8 financovat teroristické skupiny aj.

Nejnebezpečnější teroristické skupiny současnosti: Al- Kájda- světová organizace islamistů, ETA- španělská teroristická skupina bojující za nezávislost Baskicka, IRA- severoirská teroristická skupina bojující za sjednocení Irska.

Nejhledanější muž světa: Usáma bin Ládín vůdce skupiny Al- Kájda

Nejhorší teroristické útoky současnosti :

Červenec, srpen 1987 Luxor – útok na Švýcarské turisty - islamisté

11.září 2001 – útok na World trade centre v New Yorku, čtyři unesená letadla, téměř 3000 mrtvých včetně teroristů skupiny Al- Kájda

7. červenec 2005 Londýn – bombové útoky na civilisty jako odplata za britské zapojení do války v Iráku – Al-Kájda

11.3. 2004 Madrid – bombové útoky na železničních nádražích – ETA

Červenec 2006 Bombaj – série bombových útoků – neznámý útočník

29.3.2010 Moskva – sebevražedný atentát v metru – neznámý útočník

Mobbing: fenomén současnosti v oblasti agrese. Odehrává se výhradně v zaměstnání a označuje soustavné úmyslné intrikování, šikanování ze strany spolupracovníků. Podle

posledních průzkumů se setká s tímto druhem agrese 4-8 % zaměstnanců. V krajním případě dokáže mobbing dovést člověka až k sebevraždě. Existuje 45 různých podob násilí, se kterým se můžeme setkat na pracovišti. Patří mezi ně – zesměšňování, pomluvy, ignorace, úkoly ohrožující zdraví zaměstnance, nesmyslné úkoly, přílišná kritika, sexuální obtěžování, fyzické útoky atd.

Bossing: jedná se o útoky vedené nadřízeným člověkem směrem k podřízeným zaměstnancům. Tato agrese je založená na převaze moci. Agresor přiděluje podřízenému nesplnitelné a nesmyslné úkoly, trvale kontroluje jeho práci, nesděljuje mu všechny potřebné informace, oklešťuje jeho kompetence nebo například zpochybňuje jeho fyzický a psychický stav.

1. 3 Stupně agrese

V psychologii rozlišujeme čtyři stupně agrese (Fromm 1997)

1. Bez vnějších projevů – projevuje se pouze v myšlení, představách, snech, jedná se o agresi potlačenou vůlí, může se také projevit záškuby v obličejí, svíráním pěstí
2. Projeví se navenek- nadávkou, hrubým slovem
3. Destrukce – rozbíjení předmětů, dupání, ničení majetku
4. Fyzické napadení druhé osoby

1. 4 Teorie agrese

Neoinstinktivní teorie agrese: vycházejí původně z Darwinovi evoluční teorie, z poznatků o pudech a prolínají se myšlenkami Freuda, podle jehož teorie jsou hlavním motivem našich činů pudy, pokud nejsou pudy uspokojovány dochází k agresivní odezvě. Freud rozlišoval dva druhy zdrojů lidské energie – libido, kladná posilující energie a thanatos, záporná ničící energie. Mezi nimi probíhá neustálý boj a agrese je výsledkem převahy thanatosu.

Pudy se také zabývali James a Doufalo, kteří je třídili podle toho, jak motivují chování člověka. Nepovažovali pud za hnací sílu, nýbrž přikládali velký význam okolí, kultuře a společnosti, které jedince obklopovali. Společná je pro všechny neinstinktivní teorie je tzv. mechanicko- hydraulická koncepce pudového modelu. Tato koncepce je často připodobňována komoře s plynem, kde plyn vyjadřuje energii, časem dochází k přeplnění komory a vrata komory se otevřou = výbuch energie, její přebytek, který je nutné nějakým způsobem vybit.

Naproti těmto tvrzením stojí teorie Lorenze, který byl přesvědčený, že energie existuje v těle člověka v plynném skupenství, neustále se přelévá a může se odpustit pouze nějakou aktivitou. Agrese podle Lorenze není prvotní reakcí na podnět, ale jde o vnitřní stav člověka, opakované přeplnění energií, která hledá cestu ven.

Teorie frustrace agrese: autoři této teorie pocházejí z výzkumného teamu Yaleské university v USA (1939). Teorie vyšla v knize Frustration and aggression a tvrdí, že agrese je vždy důsledkem nějaké frustrace a každá frustrace vždy vede k agresi. Bohužel tato teorie je velmi diskutabilní a kontroverzní. Autoři sami nebyli schopni uznat, že jejich tvrzení nejsou správná. Reakce člověka na frustraci nemusí být vždy agrese, ale ovívá se od charakteru jedince. Z těchto důvodů byla tato teorie reformulována Berkowitzem, který ji doplnil o zásadní informace týkající se právě odlišných reakcí na frustraci u různých jedinců.

Kognitivní neasociační teorie: autorem této teorie je Berkowitz, který se hlouběji zabývá vlivem různých událostí na vznik agrese. Snaží se najít cestu k řešení těchto událostí a tím vlastně tlumit agresi.

Agrese v teorii sociálního učení: v této teorii je chápána agrese jako naučený vzorec chování. Využívá sociální učení nápodobou, odměnu a trest ve výchově. Člověk se učí od dětství přebíráním vzorců chování, děti jsou odrazem svých rodičů, často mají podobné reakce na určité situace, přebírají také předsudky. Ve výchově je velmi důležitá správná volba odměn a trestů. Špatná odměna nebo trest také mohou vyvolat agresi. V dnešní době, době mnoha moderních trendů výchovy je opravdu těžké vybrat si ten správný pro své dítě, přílišná i chudá chvála výkonů může vyvolat u dítěte agresi. Na toto téma proběhlo mnoho experimentů, zkoumání dětí útlého věku, které byly přítomni nějakému agresivnímu chování dospělých, chovali se potom úplně stejně jako oni. Pozorování volných her dětí například hra na sociální role, odtud můžeme poznat jak funguje rodina dítěte, kdo z rodičů je dominantní, jestli není dítěti ubližováno atd. Sociální učení zdůrazňuje význam

kognitivních procesů, kdy jsme schopni představit si následky svého chování, tedy jsme schopni své chování změnit. Stoupenci sociálního učení tedy tvrdí, že agrese, stejně jako jiné chování, je naučenou odpovědí a dá se naučit pozorováním a nápodobou. Teorii sociálního učení podporuje i fakt, že sledováním a hraním agresivních a brutálních filmů a počítačových her přibylo na našich školách násilí.

Teorie transferu excitace: autorem teorie je Zillmann, který svými experimenty zkoumal, zda zvýšená aktivace podporuje pravděpodobnost vzniku agrese. Znamé jsou jeho experimenty se sledováním médií, například brutální násilí ve filmu provokuje vysoké fyzické nabuzení. To může také zvýšit i velmi namáhavá činnost například jízda na kole, veslování, běh na trenažeru. Zvýšená aktivace = arousal, která se nahromadí z jedné činnosti se může částečně přenést (transfer) do další činnosti, kterou člověk následně vykonává. Pro příklad uvádím- nabuzení fotbalových fanoušků výhrou jejich teamu (nahromadění arousalu), dochází při jejich cestě domů k vandalství, rvačkám atd.

V souvislosti s touto teorií byl vysloven předpoklad, že ke zvýšené agresi ve společnosti značně přispívá dnešní uspěchaná doba, boje o vedoucí pozice v zaměstnání, politická situace ve světě i na domácí scéně. To vše ve své podstatě zvyšuje úroveň aktivace a následně vede k agresi.

1. 5 Některé faktory působící jako spouštěče agrese

Rozpoznat spouštěče agrese není jednoduché, **faktory** se někdy mohou i překrývat. Záleží tedy **na široké škále okolnostech** :

- Zda byl jedinec vystavován mnoha frustracím
- Zda již někdy agresi projevil
- Na biologických faktorech
- Na sociálním zázemí
- Na příslušnosti k nějaké extremistické skupině či gangu
- Na temperamentu
- Na citovém rozpoložení jedince
- Na zdravotním stavu jedince

Výše vyjmenované okolnosti jsou pouze malým zlomkem. Okolnosti ovlivňující vznik agrese jsou pro každého jedince různé, to co jednoho člověka naprosto nevyvádí z míry, může druhého dohnat k šílenství třeba- hlasitá hudba.

Spouštěče agrese:

Duševní choroby - násilné chování je součástí některých duševních chorob, nejčastěji u posttraumatické stresové poruchy(veteráni z války).Tato agrese bývá spojena s abúzem alkoholu, nižším sociálním ekonomickým statusem, zneužitím v dětství a předchozím agresivním chováním.(Češková 2006)

Poruchy chování – vyvolané například psychoaktivními látkami (závislosti), agrese se může objevit během odvykací kúry . Užíváním chemických drog může dojít k trvalému poškození zdraví pacienta a vyvolání některých duševních chorob- schizofrenie (Češková 2006)

Dav – dav výrazně ovlivňuje chování jedince, ten má pocit větší síly a dopouští se činů, které by je osamoceného nenapadly.Důkazem jsou sportovní fotbaloví fanoušci, kteří jsou schopni v davu páchat trestné činy, ničí majetek, jsou brutální k ostatním občanům nebo zvířatům. Dalším důkazem davového šílenství jsou pouliční gangy, členství v nich je kupříkladu podmíněno spácháním trestného činu.

Hromadná doprava – v současné době se jedná o jeden z největších a nejčastějších spouštěčů agrese. Rozvoj civilizace způsobil nárůst dopravních prostředků, zhuštění dopravní sítě, značný rozvoj zaznamenala hlavně nákladní doprava. Nákladní a dopravní auta stojí často ve velkých zácpách, což vyvolává velkou agresi mezi řidiči a ta je potom příčinou dopravních nehod. S agresi se setkáváme také v městské a meziměstské hromadné dopravě, kde vlivem celosvětové finanční krize došlo ke snížení počtu dopravních prostředků a zrušení spojů. Lidé se tísní v malém prostoru, ve špatném vzduchu a to může vyvolat agresivní chování.

Velké horko – velká horka převážně ve velkých městech, kdy naakumulovaný asfalt a beton ještě umocňují sílu horka. Člověk je z horka velmi unavený a nedostatek tekutin může ovlivnit jeho chování a zapříčinit agresi.

Dlouhá tuhá zima – pro citlivé jedince je období krátkých a tmavých dnů velmi trýznivé, propadají depresi, na své okolí reagují podrážděně a v krajním případě mohou i fyzicky napadnout jinou osobu.

Postižení, úraz – nemožnost žít zdravý plnohodnotný život, být odkázán na druhé je vždy velmi těžká situace. Pokud je postižení vrozené je jedinec odkázán zcela na péči své rodiny. V současné postkomunistické době existují již mnoho zařízení a dobrovolných sdružení, které rodinám postižených pomáhají – finančně, pedagogicky, psychologicky i

materiálně. S většinou postižení souvisí výskyt agrese. Dochází k ní především z důvodu nedorozumění nebo také hormonálními změnami v těle (např. adolescence). Rodiče mentálně retardovaných dětí vyměňující si poznatky a zkušenosti s péčí o postižené dítě se shodují na výskytu agrese, která se objeví ve chvíli, kdy by ji nečekali – během mazlení se s rodiči nebo v naprostém klidu. Každé postižení má svá specifika co se týče chování, ale agrese se objevuje ve většině z nich.

Úraz se může stát na rozdíl od postižení kdykoli během života, ale jeho následkem může dojít také k trvalému postižení. Hovoříme o těžkých úrazech, které člověka na dlouhou dobu vyřadí z běžného života. V podstatě dochází k situaci, kdy je jedinec odkázán na druhé a každodenní činnosti nemůže vykonávat bez pomoci. Nastává pocit marnosti, bezmoci a hlavně nástup agrese, která dopadá většinou na blízké okolí.

Nemoc u seniorů: velmi diskutované téma, podložené zkušenostmi a praxí mnoha lékařů, zdravotních sester, ošetřovatelek. Senioři, kteří na sklonku svého života onemocní a pomalu přestávají být soběstační stanou se občas agresivními, slovně napadají své okolí, převážně pak ošetřující osoby.

Fyzická nepohodlnost: stav kdy je člověku nepříjemně. Může agresivně reagovat, protože má na sobě oblečen nepohodlný oděv (oblečení z umělého vlákna, příliš teplé oblečení, malá obuv atd.)

Hlad a žízeň: neuspokojování základních pudů obecně vyvolává agresi. Agresi jako pud označil již Freud. Podle jeho teorie pokud dochází k neuspokojování nějakého pudu je následně vyvolán pud agresivní. Tuto teorii dále rozvinuli jeho žáci a vyslovili následující tvrzení : „Při každém zmaření člověka dosáhnout jakéhokoli cíle dojde k vyvolání agresivního pudu, který motivuje chování směřující k odstranění frustrace“. (Dollard a kol. 1939)

Hlad a žízeň vyvolají agresi i u zcela jinak klidných jedinců, zvláště pokud se jedná o přežití. Pro vodu a jídlo jsou lidé v nouzi schopni rabovat, krást, zabíjet.

Ztráta zaměstnání: fenomén současné doby. Vlivem celosvětové krize nastalo nejen v naší zemi hromadné propouštění zaměstnanců, došlo ke krachům a likvidaci některých společností. Lidé se rázem ocitli bez prostředků, na kterých závisel jejich dosavadní život – placení nájemného, energií, hypotečních úvěrů. Nástup agrese v takovéto situaci je zcela očekávaný- poškozování majetku, napadení jiných osob, agresivita vůči rodině.

Spouštěčem agrese může být i banální situace. Za všechny uvádím příklad ze své pedagogické praxe na 1. stupni základní školy:

Případ: Žák první třídy vrazil spolužačce vidličku do ruky (dle dozoru pedagoga bez příčin)

Rozhovor:

Pedagog:“ Pročpak si Elišce ublížil, něco ti udělala“?

Žák:“ Měla u talíře mouchu a neodehnala ji“.

Příčina zcela banální - moucha, ale pro agresora dostatečným spouštěčem.

Můžeme tedy vyslovit tvrzení, že agresi může spustit jakýkoli i naprosto banální spouštěč, záleží přitom na mnoha aktuálních okolnostech, které na určitého jedince působí.

2 Agresivita

- tendence k násilnému chování, tedy to co agresi vyvolává agresi. Agresivní osobnost je emočně nestabilní. Agresivitu můžeme chápat jako relativně stálou osobní vlastnost, nesnadno ovlivnitelnou. Zdrojem agresivity bývá afekt, zloba, hněv. Agrese je často jen skrytý strach a agresivita je jakousi očistou. Agresivní chování bývá pestré od slovní ironie až k fyzickému napadení jiného člověka.(Spurný 1996)

2. 1 Dělení agresivity

1. dle projevů: rozlišujeme verbální agresivitu – hrubé slovní nadávky, slovní napadení, urážky, pomluvy, výsměch, různá ironická gesta

brachiální agresivitu- přímé fyzické násilí, samotný atak, týrání, šikanování, vraždy

2. dle intenzity: bez vnějších projevů – probíhá pouze v myšlení

s vnějšími projevy – zahrnuje verbální agresi (nadávky, výhrůžky, ironické chování) a fyzické napadení jiné osoby (týrání, znásilnění, šikana, pohlavní zneužívání, vražda, pokusy o vraždu atd.)

3. dle směru: extropunitivní – agresor směřuje útok proti svému okolí, trestá ho. Vůdčí silou je zde vztek a nenávisť, nepřátelství, neustálé obviňování

intropunitivní – agresor směřuje útoky na sebe sama, ubližuje si, obviňuje se, trpí výčitkami a pocitem viny. V extrémním případě dochází k sebepoškozování nebo k sebevraždě.

generalizovaná agrese – agrese zaměřená na celé lidstvo a proti všem věcem

konstruktivní agrese – agrese účelná a přiměřená, která neubližuje, ale naopak pomáhá k rozvoji osobnosti, je součástí asertivního chování= schopnost člověka neagresivně se prosadit.

Dekonstruktivní agrese – nevhodná, nepřiměřená a neakceptovatelná agrese, jejímž základním znakem je touha ubližovat a ničit, je doprovázena hněvem, vztekem, potěšením z bolesti druhých, ale v některých případech i zcela bez emocí. Za výraznou dekonstruktivní agresi se většinou skrývá porucha osobnosti. V opravdu extrémních případech agresor porušuje právní a sociální normy.(Švingalová 2006)

2. 2 Některé příčiny a spouštěče agresivního jednání

- Selhání obranných mechanismů – obranné mechanismy používá každý jedinec, mají uvést naše tělo v případě krize do určité psychické harmonie. V případě neúspěchu např. při důležité zkoušce obranné mechanismy aktivují naše další chování směrem k nápravě neúspěchu. Pokud je v určitém období neúspěchů více, je velmi pravděpodobné, že obranné mechanismy selžou a místo nich se objeví

v některých případech agresivní projevy a jednání namířené proti svému okolí, druhé osobě nebo sobě samému.

- Zvýšený sklon k impulsivitě – nedostatečné ovládání chování
- Zkratové jednání – neadekvátní reakce na danou situaci
- Agrese jako plánovitá činnost – úmyslné ubližování, předem naplánované
- Poruchy osobnosti – např. dissociální porucha osobnosti
- Organické poškození mozku např. po úrazech, intoxikacích
- Některé duševní nemoci z oblasti psychóz
- Drogy a alkohol – závislosti obecně u některých lidí vyvolávají agresivní chování
- Agrese v sebeobraně – agresivní chování v sebeobraně je jediná agresivita omluvitelná, pokud je opravdu vyvolaná pro záchranu života, například obrana týrané ženy, dítěte, v sebeobraně může jedinec i zabít
- Agresivní chování pod vlivem sociálních skupin – gangy, etnické skupiny, pod vlivem předsudků a silou skupiny je člověk schopen páchat trestné činy. Členy gangů jsou ve většině případech rodinní příslušníci po více generací – tento příklad se spíše týká západních zemí jako Německo, USA, jednotlivé gangy mají vyčleněno své území, řídí se vnitřními pravidly, ale hlavně jsou hnáni násilím a pomstou. V ulicích velkých amerických měst umírají při válkách gangů desítky lidí a mezi nimi i děti a mladiství. Problematika gangů se na území naší republiky mnoho nevyskytuje, naším problémem je spíše agresivní chování zaměřené na národnostní menšiny – Romy, Ukrajince, Vietnamce a od dob otevření hranic a vstupu České republiky do tzv. schengenského prostoru také na Moldavce, Turky a další východní národy. Trestné činy páchané na jiných národnostních menšinách jsou pod vlivem velkých předsudků a hlavně neznalosti v oblasti kultur těchto národů. Rozšířeným předsudkem je, že nám příslušníci jiných národů berou práci, ale pokud bychom se podívali lépe, zjistili bychom, že se jedná o práci, o kterou v Čechách není zájem, je málo placená a v pracovním slangu „špinavá“. Na druhou stranu z řad národnostních menšin pochází spousta úspěšných podnikatelů, majitelů restaurací, obchodů a ti často bývají terčem agresivního chování. Důsledkem tohoto chování může být závist.

2.3 Agrese jako předmět zkoumání

Agrese, touha po moci a bohatství patří bezpochyby k lidstvu již od prvopočátku civilizace. Více méně zapříčinila rozvoj dělení společnosti do vrstev. Vzpomeňme uspořádání prvobytněpospolné společnosti, kdy vše patří všem, vše se dělí rovným dílem, ale touha po moci a chtivost zapříčinila vrstvení společnosti. Od této chvíle je společnost hnána mocí touhy po bohatství a postavení.

Za dob Římské říše bylo spácháno mnoho krvavých činů v boji o území a moc, ale bylo zde páčáno násilí na lidech jen pro zábavu bohaté společnosti- gladiátorská klání. Z této doby máme také doložené pronásledování a vyvražďování prvních křesťanů, což je další důvod k lidskému násilí – náboženství, které v historii lidstva zapříčinilo mnoho válek a smrti.

Známé vyvražďování celých rodů (Slavníkovci) v boji o moc je též důkazem, že lidstvo a agrese jdou bok po boku.

V období středověku bylo zcela v mezích normálu vraždění a trávení rodinných příslušníků v boji o získání trůnu (Francie, Anglie) . Jako příklad uvádím sňatek Jindřicha Navarského a princezny Margot na jejichž svatbě, která měla spíše ztvrdit v zemi klid a mír, došlo k vyvražďování příslušníků protestantské církve tzv. hugenotů (Bartolomějská noc 1572) .

V historii naší se objevují také příklady násilí v boji o moc – vyvražďování celého rodu Slavníkovců – Libice 995, rod snad spřízněný s Přemyslovci, důvod proč k vyvražďování došlo je do dnes diskutabilní, tvrzení, že konkurovali Přemyslovcům bylo převzato od kronikáře Kosmase, který jak se časem zjistilo byl zcela nespolehlivý co se týkalo faktů. Slavníkovci podle výzkumů nemohly tehdejšími Přemyslovcům konkurovat, území ovládali poněkud velké, ale co do velikosti armády, ta byla mnohonásobně menší, než přemyslovská. Jejich zkáza i její místo jsou tedy opředeny tajemstvím (Lutovský 2004, Dvorník 1999)

Anglická královna Alžběta se tolik obávala o trůn, že nechala popravit svou příbuznou skotskou královnu Marii Stuartovnu (1587), která její vládu svou existencí ohrožovala.

Násilí nebylo páčáno pouze v boji o moc, ale také v boji o její udržení v rukou jednoho rodu. Panovníci vždy potřebovali dědice mužského pohlaví, jelikož sňatky byly církevní záležitostí bylo zcela nemožné se rozvést nebo sňatek zrušit. Existovaly výjimky, kdy papež sňatek zrušil z důvodu nového svazku pro zachování rodu, ale těchto vyjímek bylo velmi málo. Papež s nimi pro udržení moci a prestiže nemohl plýtvat. Panovníci, kteří

neměli mužského se uchylovali k různým intrikám, kterými se svých žen bez mužských potomků zbavovali. Například prohlašovali své ženy za cizoložnice a zrádkyně, což tehdy bylo trestáno popravením. Vzpomeňme Jindřicha VIII. Tudorovce, ten v honbě za potomkem mužského pohlaví nechal popravit dvě své manželky a jednu zapudil.

V české historii se též objevuje královský rozvod. Jedná se o rozvod Přemysla Otakara I. , který získáním dědičného královského titulu chtěl založit zcela novou rodinu a zapudil svou ženu Adlétu Míšeňskou, prý z důvodu příbuzenské přízně ze čtvrtého kolena (Vaníček 2000).

Mohli bychom říci, že se jednalo o zcela primitivní důvody k tak hrozivému násilí a možná bychom je mohli také zčásti omluvit, jelikož se stali v době dávné, kdy společnost byla ještě značně primitivní. Tím bychom ale vyslovili předpoklad, že čím je společnost vyspělejší tím méně násilí, bohužel toto neplatí. Paradoxně se nejhrůznější násilí odehrálo v dobách nedávných v civilizaci vyspělé- první a druhá světová válka.

První světová válka (1914-1918) hnaná touhou některých evropských národů po svobodě. Zahynulo v ní téměř 15 milionů lidí a dala světu několik vynálezů, které násilí a válkám pomáhají – tanky, bojová letadla, chemické zbraně.

Druhá světová válka (1939-1945) byla co do důvodů a počtu mrtvých daleko hrozivější. Tuto válku provázelo nehumánní zacházení se zajatci, vyhlazování židovského národa, válečné zločiny a zločiny proti lidskosti – pokusy na lidech, zahynulo více než 60 milionů lidí. Rozvoj zaznamenaly chemické a jaderné zbraně, které světové velmoci ještě několikrát použilo. Po druhé světové válce byla společnost přesvědčena, že se hrůzy páchané během této války nebudou opakovat. Skutečnost byla jiná, některé státy světa dále pracují na jaderných programech. Spojené státy jaderné zbraně vyzkoušely dvěma pokusy v Japonsku, ty stály život 130 000 lidí okamžitě a dalších zhruba 100 000 lidí zemřelo na následky ozáření během několika dalších let.

Z hlediska vysoké míry agresivního chování a válečných zločinů je v novodobé historii lidstva nejhrozivější válkou válka v bývalé Jugoslávii, ve které v letech 1991-2005 zahynuly statisíce lidí v etnických čistkách. Bývalá Jugoslávie byla soustátím několika států s velmi vyspělou ekonomikou a rasově různorodým obyvatelstvem. Po smrti jejich velmi oblíbeného vůdce a prezidenta Tita se čím dál více se prohlubovaly neshody mezi jednotlivými státy a ztráta prestiže v mezinárodní politice znamenala zhoršení hospodářské situace v celé Jugoslávii a nárůst nacionalismu. Jednotlivé národy, které doposud žili pokojně vedla sebe se začali vyvražďovat. Symbolem této války je velké množství

masakrů, hromadných hrobů a vyhlazování celých vesnic. Ke skončení války přispěl vstup armády NATO v roce 1999. Po válce Jugoslávie rozdělila na jednotlivé autonomní státy, ale z následků války se tyto státy vzpamatovávají do dnes, i když se západní bohaté státy snaží zemím pomoci. Obyvatelé, kteří občanskou válku přežili útekem do azylu se z velké většiny již do své země nevrátili. (Šesták 2009)

Je tedy více než zřejmé, že vyspělost civilizace neovlivňuje míru a četnost agresivních projevů.

3 Agrese a agresivita v životě člověka

3. 1 Agrese v rodině

Rodina je základní společenskou skupinou a zároveň institucí, která má reprodukční, výchovnou a socializační funkci. Takto definuje rodinu sociologický slovník. V dnešní době není zapotřebí rodiny k reprodukci a rodina prošla velkými změnami. Nic méně stále přenáší kulturní vzorce a tradice.

Z hlediska počtu členů rozlišujeme rodinu základní, která se skládá pouze s otce matky a jejich dětí a rodinu rozšířenou, která zahrnuje další příbuzné – strýcové, tety, babičky a dědečky.

Co se týče modelu rodiny stojí proti sobě rodina tradiční a netradiční s mnoha modely.

Tradiční rodina – soužití zpečetěné manželstvím, rodina funguje jako jedna ekonomická jednotka. Soužití je pevné a charakterizuje ho dlouholebost. Ta je možná způsobena v naší republice složitostmi rozvodového zřízení v době totality. V tradiční rodině žena vychovává děti a většinou zůstává v domácnosti, nebo pracuje doma. Muž je živitelem rodiny.

Netradiční rodina - je velmi vzdálená tradičnímu modelu rodiny. Velkou proměnu zaznamenává vývoj rodiny na konci minulého století. Výrazně se mění postavení ženy ve společnosti, ženy získávají stále větší osobní a ekonomickou samostatnost. Ženy se začínají objevovat ve vedoucích pozicích a zastávají stejnou práci jako muži. Žena v domácnosti začíná být historií. Ženy jsou schopné zastat funkci živitele v rodině, naproti tomu se stále častěji setkáváme s muži na mateřské dovolené. Manželství přestává být prioritou, lidé žijí v partnerských vztazích bez oddání nebo odděleně a péče o dítě je střídavá. Vztahy jsou volnější, dochází více ke střídání partnerů. Velmi často se setkáváme s tak zvanými singles – lidé žijící samostatně bez dětí a partnera, užívající si kariéry a volnosti.

Mezi netradiční rodiny řadíme také homosexuální páry vychovávající společně dítě jednoho z nich. Častější je tato verze u žen. Dle posledních výzkumů si ženy svou homosexualitu na rozdíl od mužů uvědomují v pozdějším věku. Žijí tedy nejprve v tradičním svazku, po té se rozvedou a hledají si partnerku. Setkáváme se tedy s modelem rodiny, kdy ve společné domácnosti žijí dvě ženy a vychovávají děti. Homosexuální páry v České republice podle zákona nemohou adoptovat dítě, ale v některých státech je tato adopce již povolena. Lidé stále ještě bojují s předsudky, nejsou schopni oddělit

homosexualitu od pedofilie, což je do určité míry jeden z faktorů, který ovlivňuje jejich negativní postoj k adopci u homosexuálních párů.

Ať již jedinec vyrůstá v tradiční nebo netradiční má být pro něho rodina zázemím, na které se může spolehnout. Má být místem lásky a porozumění, ale často je zdrojem agrese a agresivního chování. Často ti nejbližší jsou schopni být těmi nejkrutějšími a nejhorší případy týrání a zneužívání bývají právě z prostředí rodiny.

3. 1. 1 Týrané a zneužívané dítě

Tělesné týrání je definováno jako tělesné ublížení dítěti anebo nezabránění ublížení či utrpení dítěte, včetně úmyslného otrávení nebo udušení dítěte, a to tam, kde je určitá znalost nebo podezření, že zranění bylo způsobeno anebo že mu vědomě nebylo zabráněno. (definice podle Zdravotní komise Rady Evropy, 1992)

Tělesné týrání dělíme dále dle povahy na pasivní a aktivní.

1. **aktivní tělesné týrání** : zahrnuje veškeré akty násilí, při kterých dochází k fyzickému zranění dítěte, k jeho následnému postižení či dokonce ke smrti. Do této kategorie týrání můžeme také přiřadit pravidelné tělesné trestání dítěte vedené jako výchovný prostředek. Poranění z takového týrání mohou být navenek viditelná, ale v některých případech jsou velmi dobře skrytá, což svědčí též o charakteru týrání. V mnoha případech je týrání dítěte odhaleno náhodou, nebo vůbec. Odhalení týraného dítěte je odkázáno na vnímavost a zájem jeho okolí – kamarádů, sousedů, pedagogů, lékařů a mnohdy okolí o týrání ví a chová se lhostejně. Velké procento případů týrání dětí se odehrává v rámci rodiny.

Za aktivní formy tělesného týrání považujeme:

- nepřiměřené bití rukou
- bití různými nástroji
- kopání, údery pěstí
- bodné, sečné a řezné rány
- střelná poranění
- popáleniny – cigaretou, horkou vodou atd.
- svazování a poutání dítěte
- škrcení

- dušení
 - silné třesení
 - hození dítětem o zem, stěnu, nábytek
 - otravy
 - podání drog, alkoholu
2. **pasivní tělesné týrání:** zahrnuje nedostatečné uspokojení nejdůležitějších potřeb dítěte v návaznosti na jeho potřeby psychické a sociální. Jedná se jak o úmyslné tak neúmyslné zanedbávání péče, nepochopení role rodiče. To může vést k nedostatečnému rozvoji osobnosti dítěte, dochází k deprivaci a v krajních případech ke zpusnutí dítěte, které může vést až ke smrti. Příčinou této formy týrání je často nezralost či snížená inteligence rodičů, i když jsou známé případy této formy týrání u velmi inteligentních jedinců – ty mívají pocit, že je jejich dítě zastavilo v růstu osobnostním, kariérním. Dítě jim překáží jsou s ním starosti, oni sami mají díky dítěti málo času pro svůj život, nedávají tedy dítěti to co ke zdravému vývoji potřebuje, dítě má nedostatek podnětů a tedy se nemůže zdravě vyvíjet.

Za pasivní formy tělesného týrání považujeme:

- porucha nedostatečného prospívání dítěte- nedostatek výživy, vitamínů, který vede k podváze dítěte a v krajním případě k zastavení růstu
- nedostatek lékařské péče – dítě nepochází očkovaním, preventivními prohlídkami, je zanedbané z hlediska hygieny, což vede k jeho ohrožení na životě
- nedostatečná výchova a vzdělání- zanedbávání školní docházky, volná výchova, toto vede v krajnosti k ngramotnosti dítěte
- nedostatečné bydlení, ošacení – bydlení v nevyhovujících prostorách, bez základního vybavení potřebného k životu (voda, teplo atd.)
- vykořisťování dítěte – využívání dětské práce, žebrání, krádeže

3. 1. 2 Psychické týrání

Psychické týrání zahrnuje chování , které negativně ovlivňuje vývoj dítěte. Má formu slovních útoků na sebevědomí dítěte, ponižuje, odmítá a zavrhuje. Patří mezi nejrozšířenější a nejhůře rozpoznatelné. Obsahuje složku aktivní, což je cílené, záměrné účelové jednání, a složku pasivní což znamená absenci jevů, které by se okolo dítěte měly

dít (nedostatek lásky, souznění , porozumění atd.). Konečným důsledkem psychického týrání je deprivace, která způsobuje nezdravý psychický vývoj dítěte, narušuje jeho komunikaci se společností a často se takový jedinec v dospělosti stává tyranem.

Za psychické týrání považujeme:

- slovní napadání dítěte – nadávky, vulgárnosti
- opakované ponižování dítěte, jeho zesměšňování
- zavrhování dítěte – dítě nikoho nezajímá, není důležité
- vtahování dítěte do rodinných a partnerských sporů
- podceňování dítěte, srážení sebevědomí
- přílišné kladení vysokých nároků na dítě – často nesplněné sny rodičů
- vysoká zaměstnanost rodičů, tedy nedostatek času na dítě

Psychické týrání má velmi vážné následky pro další život jedince, velmi záleží na délce a intenzitě takového týrání .

Přehled nejčastějších následků psychického týrání

- závislosti- drogy, alkohol, hrací automaty – z nich vyplývající způsob života, páchaní trestné činnosti krádeže, fyzická napadení atd.
- poruchy příjmu potravy – anorexie, bulimie, přílišná zdravá strava
- deprese
- problémy v mezilidských vztazích
- týrané děti se často stávají obětí šikany
- často v dospělosti týrají své partnery nebo děti

3. 1. 3 Další formy týrání

Systémové týrání (druhotné zneužívání a ponižování)

Jedná se o situaci, kdy dítě, kterému je ubližováno se obrací na někoho s prosbou o pomoc a místo očekávané pomoci je od této osoby také týráno. S tímto jevem se můžeme setkat i v jiných institucích než je rodina, například na policii, u soudu. Dlouhé vleklé a opakované výslechy a nedůvěra osob, u kterých dítě hledá pomoc, vyvolává stres, deprese, špatné

vzpomínky. Dále pak může být dítě traumatizováno častými lékařskými prohlídkami, nebo též přítomností pachatele u soudní výpovědi.

Se systémovým týráním se můžeme setkat také ve školním prostředí, kdy je dítě týrané ze stran školy přílišným přetěžováním, nedostatečnou péčí v kolektivních zařízeních- jesle, mateřské školy, základní školy, dětské domovy, domovy mládeže.

Rituální týrání

Týrání a zneužívání umocněné používáním symbolů, magie, které vyvolávají v dítěti strach. Nejčastěji se s takovým druhem týráním setkáváme v různých sektách a komunitách. Tyto společnosti uctívají různé kultury, manipulují lidmi a často právě celými rodinami, nutí své členy žít izolovaně, páchat trestné činy. Budoucnost těchto sekt je právě v dětech, ty jsou nesnadněji ovládatelné díky strachu. Tato skutečnost je možná vysvětlením častého zneužívání dětí, incestů a vysokého počtu neplnoletých rodiček právě uvnitř sekt.

Organizované zneužívání dětí, sexuální turismus

Tato forma týrání je vždy plně organizovaná do nejmenších detailů, přesahuje hranice země a často i kontinentů. Jde o obchod s dětmi a ženami za účelem sexuálních služeb. V hojně míře se tento obchod děje ve východním bloku, převážně v zemích jižní Asie, kde je dítě nebo žena brána jako zboží. Mnoho asijských rodin své děti samo prodává, aby získaly peníze na živobytí. Pádem hranic většiny evropských států se tento obchod velmi rozšířil, vznikly obrovské celosvětové sítě obchodníků s dětskou pornografií a gangů živících se dětskou prostitucí. Tyto gangy jsou velmi dobře organizované a k jejich rozbití je zapotřebí mezinárodní spolupráce policie, soudů a i tak jsou odhaleny a zlikvidovány zřídka.

Münchhausenův syndrom v zastoupení (by proxy)

Případ, kdy rodič úmyslně hledá na svém dítěti nemoci, nechává je neustále vyšetřovat lékaři, záměrně poškozují vzorky například krve, moči atd., vymýšlí si symptomy. K takovému chování může vést rodiče zisk některých výhod, které zdravé dítě nedostává – sociální dávky, léčebné pobyty, peněžní dary od různých nadací, ale také lítost okolního světa. Pro příklad uvádím případ, kdy matka sama dávkovala inzulin zcela zdravému synovi, což mělo za následek jeho smrt.

3. 1. 4 Sexuální zneužívání dětí

Sexuální zneužívání je nepatřičné vystavení dítěte pohlavnímu kontaktu, činnosti či chování. Zahrnuje jakékoliv pohlavní dotýkání, styk či vykořisťování kýmkoliv, komu bylo dítě svěřeno do péče, anebo kýmkoliv, kdo dítě zneužívá.

(definice podle Zdravotní komise Rady Evropy z roku 1992)

Sexuální zneužívání, známé ve světě pod zkratkou CSA (Child sexual abuse), dělíme na bezdotykové a dotykové. Zneuživatelem může být rodič nebo cizí osoba. Pachatelem této trestné činnosti bývají převážně muži, ale jsou známy případy kdy je pachatelem žena. Sexuální zneužívání dítěte je pravděpodobně nejhorší formou násilí páchanou na dětech, s nejhoršími následky a doživotními traumaty. Problematika zneužívání dětí je v současné době často diskutovaným tématem, což souvisí s otevřením hranic České Republiky, velkým rozmachem turistiky a v neposlední řadě rozvojem techniky – internet. Volně přístupné pornografické stránky, chatování, facebook to jsou místa, kde se děti mohou setkat s dětskou pornografií a mohou se dostat do kontaktu s velmi nebezpečnými osobami. Lákadel je pro děti v dnešní době mnoho, velmi k tomu přispívá fakt, že rodiče jsou pracovně vytížení a nemají na děti čas. Děti současnosti mívají často první sexuální zkušenost v příliš nízkém věku a ne vždy se tato zkušenost odehraje bez násilí a donucení. Nejtragičtější formou zneužívání dítěte je incest, tedy zneužívání v rodině – rodiči, sourozenci. Incest probíhá v rodině často několik let nebo není odhalen vůbec, rodina tuto skutečnost velmi dobře tají. Z posledních výzkumů vyplývá, že incest se nápadně často vyskytuje v rodinách sociálně slabých, nestabilních, narušených a v rodinách alkoholiků. Podpurnými faktory bývají stísněné bydlení, nezaměstnanost.

Bezdotykové sexuální zneužívání:

- exhibicionismus – dospělý odhaluje dítěti genitálie
- harassment – znepokojování dítěte slovními nárazkami, přílišným poplácáváním a tisknutím dítěte k sobě, vše se sexuálním podtextem
- obscénní telefonické hovory
- přinucení dítěte k obnažování, focení, sledování porno videí, prohlížení porno časopisů atd.

Dotykové sexuální zneužívání:

- jednání , kdy je dítě dospělým obtěžováno, osaháváno v oblasti erotogenních zon
- sexuální útok , kdy dospělý využije převahu síly, vniká do dítěte prsty, jazykem, předměty
- znásilnění – vniknutí do vagíny nebo do konečníku penisem
- incest
- komerční zneužívání- dětská pornografie, prostituce, obchod s dětmi

V souvislosti se sexuálním zneužíváním dětí hovoříme o syndromu dětského přizpůsobení pohlavnímu zneužití, který má pět fází:

1. **utajování** – dítě je na dospělém závislé, ten je pod různými pohrůzkami nutí neprozradit společné tajemství. Víceméně dospělí dítě psychicky vydírá, že bude například zbito nebo ho maminka nebude mít ráda, dá ho do dětského domova atd.
2. **bezmocnost**- dítě je většinou zneužíváno osobou blízkou na které je závislé není v jeho silách se útokům bránit, osoba, u které by mělo hledat bezpečí a porozumění je pachatelem, dítě se v tomto případě stává bezmocné.
3. **svedení a přizpůsobení**- sexuální zneužívání není pro dítě jednorázová záležitost, většinou se děje opakovaně. Dítěti tedy nezbyvá než tento fakt přijmout a smířit se s ním. Dítě se útokům podřídí, v tuto chvíli se u něj může vyvinout psychopatologické chování a jednání například sebepoškozování, poruchy příjmu potravy, narušení komunikace s okolím atd. Dítě viní samo sebe, považuje se za aktéra sexuálních útoků, dochází u něj k rozpadu veškerých morálních hodnot.
4. **opožděné, konfliktní a nespravedlivé odhalení**- oběť si dlouho nechává své trápení pro sebe, že když dojde k odhalení působí její výpověď nevěrohodně. Velmi často v takových případech dítě ze strachu neprokázání viny pachateli svou výpověď odvolá.
5. **odvolání výpovědi**- dítě výpověď odvolá a dokonce pod tlakem připustí, že si všechno vymyslelo. Důvodem odvolání je strach z rozpadu rodiny, ostudy atd. Útoky pachatele tímto nekončí, naopak pokračují dále a jsou více agresivní.

Následky sexuálního zneužívání

Následky sexuálního zneužívání jsou velmi tragické. Na začátku výzkumů byly spojovány zejména se sexuální dysfunkcí v dospělosti, s depresí a nízkým sebevědomím zneužívaného jedince. Později D. Finkelhor a A. Browneová popsali intrapsychickou reprezentaci sexuálního zneužívání dětí na modelu čtyř traumatogenních dynamik. (Halfarová, 2002)

1. **bezmocnost** – nepříjemné pocity z neustálého narušování tělesné integrity dítěte, selhání všech obranných mechanismů, ztráta důvěry v nejbližší osoby
2. **stigmatizace**- dítě je přesvědčeno o vlastní špinavosti o své vině
3. **zrada**- opakovaná zrada osoby, které dítě důvěřuje, způsobí vznik nedůvěry k ostatním dospělým, tato ztráta základní důvěry poznamená dítě na celý život
4. **traumatická sexualizace** – jedná se o předčasnou sexuální stimulaci dítěte dospělým, dětské tělo na tuto stimulaci reaguje u dítěte dochází k potřebě sexuálního vybití a střídají se u něho příjemné pocity s pocity hanby a výčitek

Všechny tyto dynamiky se projevují v oblasti sexuální identity, sociální role, vzorců chování oběti zneužívání. A. Bentovim popisuje sexuální trauma z dětství jako proces, kde na začátku stojí bezmocnost. Dítě se brání proti bezmocnosti agresivním chováním a toto chování Bentovim rozlišuje dle pohlaví. Zneužívání chlapci často ubližují mladším a slabším jedincům (šikana, týrání, ponižování), zneužívané dívky obracejí agresivní chování proti sobě samým (sebepoškozování, poruchy příjmu potravy atd.) (Halfarová 2002) Dalšími následky, které jsou popisovány u 50% obětí jsou strach, hanba, narušení sebeúcty, poruchy spánku a příjmu potravy, změny v sociálním a sexuálním chování, ve výjimečných případech pohlavní choroby nebo těhotenství.

V České Republice proběhl v letech 1997- 1998 výzkumný projekt : **Retrospektivní studie sexuálního zneužívání v dětství u dospělé populace ČR a u osob s rizikovým sexuálním chováním.** Byl to vůbec první výzkum výskytu sexuálního chování v naší populaci. Výzkum vedl odborný team Sdružení Linky bezpečí – P. Pothe, H. Halfarová, V. Bosák, L. Csémy. Výsledky výzkumů ukázaly, že více než polovina zneužívaných jedinců se nikomu nesvěřila a neprošla odbornou péčí. Sexuální zneužívání je přitom podle výzkumů nejčastějším důvodem žádosti o krizovou intervenci, diagnostiku a psychoterapii. Dle odborníků v oblasti psychoterapie a psychiatrie existují čtyři kategorie podezření na sexuální zneužívání.

1. sdělení dítěte
2. podezření dospělého
3. pohlavní onemocnění dítěte
4. nápadné změny v chování dítěte

Pracovníci krizových center se podle slov PhDr. Hany Halfarové setkávají nejčastěji s kategorií jedna, dvě a čtyři. Na krizová centra se obracejí sami oběti zneužívání, jejich zákonní zástupci, orgány sociálně právní ochrany dětí, policie. V České Republice v současné době pracuje propracovaný záchranný systém pro oběti zneužívání. Velkým přínosem pro bezpočet krizových center je paradoxně reklama, která oslovuje velkou část populace a samozřejmě neustálá informovanost občanů, prevence těchto rizikových jevů. Školy mají povinnost vypracovat na každý školní rok minimální preventivní program dle pokynů MŠMT, pokud je program dobře vypracován seznámí se žáci již v útlém věku z možnými riziky chování některých jedinců ve společnosti, ale také se seznámí s institucemi, nadacemi a sdruženími, na která se v případě ohrožení mohou obrátit. Mnoho sdružení a nadací nabízí školám ucelené preventivní programy nebo jen náměty pro zařazení prevence do výuky nenásilnou a zábavnou formou, například nadace Člověk v tísni a její projekt Jeden svět na školách – výuka dokumentárním filmem, sociálními spoty, žáci v nich vidí problémy a životní krize svých vrstevníků, společně potom o problému diskutují, hledají možná řešení. Významnou roli hraje při jakékoli prevenci či krizové intervenci osobnost dospělého, na kterého se dítě obrací. Nešetrná intervence a nedostatečná prevence rizikových jevů může mít děsivé následky. Prevenci a krizovou intervenci by měli tedy provádět osoby k tomuto proškolené.

Místa, kde mohou oběti sexuálního zneužívání hledat pomoc:

Linky důvěry pracují nonstop ve všech regionech České Republiky

Linka důvěry Dětského krizového centra: 241 481 149 NONSTOP

Linka důvěry Diakonie: 222 514 040

Dětská krizová centra

Bílý kruh bezpečí

Růžová linka pro děti: 272 736 263

Krizová linka Centra pro zneužívané a týrané děti SPONDEA 541 235 511 NONSTOP

Centrum krizové intervence: 284 016 110

Krizové centrum Linky bezpečí: 266 727 953

3. 2 Šikana mezi dětmi

Šikana je patologické chování, varianta agresivního chování, nebezpečné pro společnost a často hraničící s trestným činem. V tomto chování je vždy zřejmá převaha sil agresora nad obětí. Typickým znakem šikany je samoučelnost převahy agresora, to odlišuje šikanu od běžných šarvátek a jednorázového napadení. Odhalit šikanování je vždy velmi složité a často k jejímu odhalení nikdy nedojde. V mnoha případech si oběť nechává své utrpení pro sebe i několik let nebo je rázně vyřeší sama tím nejhorším způsobem – sebevraždou. Šikana se neodehrává pouze mezi agresorem a obětí, ale děje v nějakém prostředí. Toto prostředí není zdravé, existují v něm nerovné vztahy a velká diferenciaci na slabé a silné jedince. Problém šikany nelze řešit jen jako vadu ve vztahu mezi agresorem a obětí, ale je nutné pracovat s okolním prostředím, ve kterém k šikanování dochází. Na tento fakt je nutné brát zřetel při řešení šikany, jinak nelze tento jev odstranit. Šikana mezi dětmi se z velké části děje na půdě školy, ve školním kolektivu mezi spolužáky.

3. 2. 1 Šikana ve škole

Škola, místo kde dítě tráví využívá do svých 15 let nejvíce času. Místo častého výskytu šikanujícího chování. Co je to šikana ve škole? Jeden nebo více žáků úmyslně a opakovaně týrá svého spolužáka a využívá k tomu fyzické síly a manipulaci.

(Martínek, 2004)

Hlavními znaky šikany jsou: převaha síly, oběť vnímá útok jako nepříjemný, jednorázovost i dlouhotrvající stav

Konkrétní typy a formy agrese a manipulací (Kolář, 2001)

1. fyzická agrese a používání zbraní

- škrcení, věšení až do ztráty vědomí
- svazování
- dušení pomocí igelitového pytle
- vystrčení oběti z okna ve vyšším patře, držení z okna za nohy
- řezné rány nožem, žiletkou
- bití, znásilnění
- pálení cigaretou
- hromadné kopání
- pálení a stříhání vlasů
- násilné sprchování studenou vodou
- znehybnění pomocí nábytku – lavice, židle

2. Slovní agrese a zastrašování zbraněmi

- vyhrožování zabitím
- vyhrožování mučením
- vyhrožování násilím
- anonymní vyhrožování telefonicky
- zastrašování skutečnými zbraněmi
- nadávky
- urážení celé rodiny

- vysmívání se slabostem oběti
- výsměch neúspěchu oběti
- vtipy na adresu oběti

3. Krádeže, ničení a manipulace věcmi

- zabavování peněz
- ničení oblečení různými způsoby
- znehodnocení jídla a pití oběti
- krádeže učebnic, školních pomůcek
- krádeže dokladů oběti

4. Násilné a manipulativní příkazy

- nucení vypít moč
- oběť čistí agresorům boty
- nucení klečat a prosit o milost
- příkaz chodit vždy poslední
- příkaz platit výkupné
- nucení napodobovat různé věci a děje – tančit, zvuky a pohyb zvířat atd.
- psaní úkolů za agresory
- nošení ponižující cedule
- mytí toalet
- opakování ponižujících výroků

5. Zraňování izolací

- ignorace oběti
- odsedávání od oběti
- pomluvy
- potupné básně o oběti
- úmyslné osočování oběti

Stadia vývoje šikany

- 1. ostrakismus** – nejnižší stupeň, stále vládne přesvědčení, že k šikaně je třeba přítomnost nějakého agresivního jedince v kolektivu, ale opak je pravdou aktéry ostrakismu jsou obyčejné zdravé děti. Kolektiv kde k němu dochází je na první pohled bezproblémový a ukázněný. Jde o mírnou formu šikany, kdy žáci jedince vytlačí na okraj kolektivu, ignorují ho, pomlouvají, zesměšňují, ale nikdy nedojde k fyzickému kontaktu. Tato forma je nebezpečná z důvodu možného rozvinutí k závažnějšímu stupni šikany. (Martínek, 2004, Kolář, 2001)
- 2. fyzická agrese a manipulace** – druhý stupeň šikany, vyvine se s ostrakismu pokud není včas podchycen. Vlivem stoupajícího napětí v kolektivu se ostrakizovaní stanou terčem a jakýmsi vypouštěcím ventilem onoho napětí. Agresoři ve svém chování přitvrzují a potřebují obětního beránka. Většinou se tak stává v neobvyklých situacích, kterým je kolektiv vystaven například – škola v přírodě, lyžařský kurz, několikadenní exkurze, školní výlet.

Tato dvě stadia šikany je možné řešit metodou usmíření, otevřenou diskusí. Záleží ovšem na pedagogickém dozoru, do jaké míry je vnímavý a zkušený odhalit první znaky zrodu šikany. Často právě toto je zanedbáno a šikana není v těchto počátečních stádiích odhalena vůbec.

- 3. vytvoření jádra – klíčový moment** – třetí stádium šikany, vznikne pokud nejsou odhaleny a vyřešeny předešlá dvě stadia. Nejsilnější skupina kolektivu dostává prostor k vytvoření skutečně pevného jádra agresorů, které posílila skutečnost, že jejich předešlé činy nebyly odhaleny ani potrestány. Staví své spolužáky před výběr stran – spolupracovat nebo být obětí, vytváří se pyramida šikanování, dochází k úplnému rozbití sociálních vazeb. Kolektiv je zcela nakažen šikanou.
- 4. většina přijímá normy agresorů** – čtvrté stádium šikany, rozvine se pokud se v kolektivu neobjeví silně pozitivní skupina, jádro agresorů má volné pole působnosti a je velmi složité jejich počínání zastavit, ale zásah zvenčí je v tomto stádiu pořád možný. Většina členů třídního kolektivu se smiřuje a v některých případech se ztotožňuje s chováním agresorů.
- 5. totalita** – páté stádium šikany, tzv. dokonalá šikana, třídní kolektiv je již zcela rozdělen má svou hierarchii- vládcové, sloužící, agresoři mají třídu zcela ve

svých rukou, zásah pedagoga je zcela nemožný. Agresoři ztrácejí v tuto chvíli poslední zábrany, jsou zcela odříznuti od reálného dění, šikanování se pro ně stává závislostí. Brutální chování a násilí se stává běžnou věcí. U obětí v této fázi dochází ke zvratu – bere agresora jako kamaráda, začíná ho obdivovat a v žádném případě nechce, aby se kdokoli dozvěděl co se mezi ním a agresorem děje. Oběti jsou ochotni udělat cokoli, ale neúnosnost napětí a stupňování agrese je často vede k útekům do nemoci, neomluveným absencím, pokusům o sebevraždu. Rostoucí brutalita může vést k vážným úrazům a tím se teprve šikana provalí. Největším nebezpečím je prorůstání totality do oficiální struktury školy, stává se tak v případě, kdy je agresorem někdo kultivovaný, inteligentní, s dobrým prospěchem, oblíben pedagogy. Vedení školy v tomto případě v podstatě chování agresora zcela podporuje, přehlíží tedy varovné signály oznamující patologii a oběti mu připadají nesympatičtí, prospěchově slabí. (Martínek, 2004, Kolář, 2001)

Znalost vývojových stádií šikany je důležitý pro pozdější šetření, způsob léčby a nápravu. Pedagogové v českých školách jsou nedostatečně poučeni o rozpoznávání a řešení šikany a tak se dopouštějí hrubých chyb a oběti spíše ublíží než pomohou. Chyba není vždy na jejich straně, ale na straně jejich zaměstnavatele, ten podceňuje prevenci patologických jevů, odmítá fakt, že by se na jeho škole objevily známky šikany, protože by to poškodilo jméno školy. Dále pak je problém financování odborných seminářů, kvalitní semináře jsou velmi drahé a zaměstnavatel je odmítá zaplatit. Pedagog, který má zájem o tuto problematiku se jí často zabývá ve svém volném čase a financuje si je sám. Za zmínku stojí organizování přednášek zaměřených na šikanu ve školách poskytované v rámci projektů Evropské unie, které jsou pro pedagogy zdarma. Pro začátek by měl každý pedagog by měl rozeznávat varovné signály šikany.

Varovné signály šikany

Existují určité signály, které oběť šikany vysílá směrem k pedagogovi za účelem pomoci. Pedagog, ale často tyto signály přehlíží a považuje oběť za neschopnou, protivnou, hloupou, nekomunikativní.

- žák vchází do třídy společně s učitelem, postává vždy v blízkosti učitele, ale nekomunikuje
- žák je osamělý, nemá kamarády
- nechodí na hodiny tělesné výchovy, má mnoho absencí
- zhoršení prospěchu a pozornosti
- přehlížení žáka
- projevy nerovnoprávnosti
- zesměšňování
- jednostranné poslušování, strkání
- nevysvětlitelné útoky oběti proti spolužákům, často je oběť považována za agresora

Škola i jiné vzdělávací instituce skrývají krizová místa, na kterých se může odehrávat šikana a pedagog by měl tato místa zmapovat a ošetřit je dozorem, převážně ve volných hodinách a o přestávkách. Za krizová místa považujeme třídu, kde se agresor cítí v bezpečí, je to jeho teritorium a má zde mnoho pomocníků, kteří mu například včas ohlásí příchod vyučujícího. Dále jsou tímto krizovým místem toalety, zvláště při současné situaci v českém školství, které je přefeminizované, agresor předpokládá, že učitelka chlapecké toalety nenavštíví. Krizovým místem jsou také šatny, kde se setkávají žáci různých ročníků, dochází v nich ke krádežím, ničení věcí, úsilí a v důsledku velkého počtu lidí na jednom místě se násilí lehce skryje. Každá budova má svá temná zákoutí a je zcela v rukou pedagogického vedení školy, jak tato místa ošetřit.

Typy agresorů

Z konkrétních případů šikany je zřejmé, že agresorem se může stát kdokoli, ale existuje určitá typologie agresorů.

- **fyzicky zdatný, brutální agresor-** jedinec oproti svým vrstevníkům vyspělý, který k týrání druhých využívá fyzickou sílu. Většina těchto agresorů je ve své rodině fyzicky trestána a ponižována.

- **slušně vychovaný agresor**- kultivovaný, navenek slušný, pěkně oblečený, vzorný žák, vždy k ruce pedagogovi. Jeho agresivní chování se spouští jen tehdy, když v blízkosti není žádný dospělý, jedná se velmi těžké psychické týrání, které nikdy nevede sám, má své posluhovače. Rodinné zázemí těchto agresorů má většinou ráz vojenského drilu
- **srandista**- vše co se kolem něho děje je vlastně legrace, nic není vážné, jeho legrácky jsou vedeny proti druhým osobám, jsou u dospělého velmi oblíbeni tak, že skryjí šikanizující chování, pocházejí z rodiny, kde jsou široké hranice výchovy, vše je dovoleno
- **děti z výběrových tříd** – vytrženi z normálního kolektivu, povýšení nad ostatní, dívají se na ostatní svrchu, opovrhují jimi

Kdo se tedy může stát agresorem? Nelze s jistotou vytvořit vzorec, podle kterého bychom mohli ukázat na nějakého jedince a označit ho za budoucího agresora. Pouze souhrou určitých podmínek, negativních zkušeností a vlivů se jedinec může stát agresorem. Velmi často je budoucí agresor zlostný, vztekle vybuchuje, je náladový, používá vulgarismy, vyžaduje obdiv a chce být středem pozornosti za každou cenu, má kázeňské problémy v každém prostředí, je závistivý, má sklony k ničení čehokoli, neuznává autority, dává najevo svou fyzickou převahu, rád ovládá druhé, poroučí, je krutý ke zvířatům, k ostatním dětem, vyvolává rvačky, bezcitný, netolerantní, vše řeší násilím, vyhledává prostředí násilných činů, rád sleduje filmy o násilí, hraje počítačové hry s násilnou tematikou- toto pak využívá v reálném životě, vyžívá se v ubližování vyvolává v něm pocit blaženosti. Samozřejmě velký vliv na utváření agresora má jeho výchovné prostředí. Často pochází z rodiny, kde je násilí na denním pořádku, sám je obětí domácího násilí, nebo naopak v rodině panuje volná výchova bez hranic. V poslední době nárůstu úspěšných a bohatých podnikatelů se můžeme setkat i s povyšováním se a opovrhováním dětí s obyčejných rodin, agresor má pocit, že peníze a postavení jeho rodiny mu umožňují stát se v podstatě nedotknutelným a mocným. Jako neexistuje vzorec pro odhad budoucího agresora, neexistuje přesný popis spouštěcích mechanismů šikany. Ke spuštění šikanizujícího chování je zapotřebí prolínání a souhry několika podmínek – prostředí, výchovný styl v rodině, dědičnost, složení kolektivu, charakter vzdělávací instituce, preventivní plán, dynamika skupiny a mnoho dalších příčin. Směs těchto jednotlivých komponentů může, ale také nemusí vyvolat reakci, která vede k šikanizujícímu chování.

Motivy k šikanování

- **upoutání pozornosti** – agresor touží být za každou cenu středem pozornosti, udělá pro tento fakt naprosto cokoli, často svou převahu a přednost předvádí ve třídě
- **zabíjení nudy**- agresor je citově otupělý a ubližování v něm jako jediné vyvolává nějaký pocit, většinou uspokojení, ten pocit ho baví
- **motiv Mengeleho**- při ubližování zkouší co člověk vydrží, jakoby se stával šíleným vědcem a chce zacházet stále dál, svou oběť touží úplně roztříštit
- **motiv žárlivosti**- závidí ostatním dobrý prospěch, přízeň dospělých, talent, což ho vede k pomstě, kde samozřejmě využije převahu své fyzické síly
- **motiv prevence**- bývalá oběť začíná šikanovat ve svém novém působišti, aby předešla opakovanému týrání sebe
- **motiv vykonat něco velkého**- školní neúspěchy kompenzují násilím, kde mají převahu, tím vynikají alespoň v něčem, šíří kolem sebe strach a tím narůstá jejich sebevědomí a moc (Kolář, 2001)

Typy obětí

Pro účinnou prevenci je nutné seznámit se také s typologií obětí. Obětí se může stát naprosto kdokoli – vynikající žák, neúspěšný žák, žák s anomálií, žák ze sociálně slabé rodiny, žák z velmi dobře zajištěné rodiny, žák jiné národnosti, žák z netradiční rodiny, žák z neúplné rodiny, nemocný žák, postižený žák. Dle poznatků o obětech šikanování z praxe rozlišujeme tyto typy obětí:

- **oběti tzv. na první pohled**- jedná se o jedince s nízkým sebevědomím, na první pohled fyzicky slabé, uzavřené, neschopné se prosadit
- **dlouho opečovávané děti** – děti neschopné rozhodovat se samostatně, spoléhají se na své rodiče nebo prarodiče. Rodiče o tyto žáky mají neustálý strach, stále ho doprovází do školy, nosí mu aktovku, neustále hovoří s pedagogy, telefonují do školy
- **děti s handicapem**- současná integrace postižených dětí do normálních škol sebou nese rizika nepřijetí takového dítěte třídním kolektivem, velmi záleží na druhu postižení, přístupu pedagoga a rodiny dítěte, třídní kolektiv i integrované dítě by měli být na tento krok předem důkladně připraveni, být otevření změnám, které

tento krok přinese. Pokud je třída přesvědčena, že ji integrované dítě omezuje, je tu velké riziko vzniku šikany

- **učitelské děti-** zvláštní skupina obětí, která je značně opomíjena, děti učitelů, které navštěvují školu, kde učí jejich rodiče. Tyto děti jsou pod velkým tlakem a to hned z několika stran- ze strany spolužáků, kteří si myslí, že jim nadřozováno, ze strany rodičů spolužáků, kteří mají často názor jako jejich potomci, ze strany svých rodičů – učitelů, kteří jsou k nim v rámci objektivitu mnohem přísnější než k ostatním, učitelskému dítěti také ve škole neprojde sebemenší věc, jeho rodič je o všem hned informován (Martínek, 2004)

Neobvyklé formy šikany

- **šikana v uzavřených zařízeních** – dětské domovy, internáty, diagnostické ústavy, šikana zde má dokonalou podobu
- **šikanování ve školách se zvláštní organizací výuky** – spojování tříd, dělení tříd dle zaměření, základ výuky je společný – šikana probíhá v kmenové třídě nebo v pospojovaných částech
- **rasově motivovaná šikana** – šikanování žáka, který je příslušníkem odlišné rasy
- **šikana umocněná drogou** – násilí pod vlivem drog, které umocňují agresivitu
- **sexuální šikana** – sex vynucený násilím, v popředí šikany je sexuální násilí
- **šikana omluvená postavením agresora nebo jeho rodiny-** záměrné chránění agresora z důvodu jeho společenského postavení (syn starosty, ředitele školy, vlivného podnikatele atd.) (Kolář, 2001)

Následky šikany

Šikana znamená pro oběť nesmírnou psychickou a fyzickou zátěž, mívá často dlouhodobé a mnohdy trvalé následky. Pokud jde o silně brutální druh šikany, následkem může být poškozené zdraví – chronické depresivní stavy, poruchy přizpůsobivosti, narušený vývoj osobnosti nebo v krajních případech i sebevražda oběti. Vystavení velkému emočnímu tlaku vede k vyčerpání nervové soustavy, selhání všech obranných mechanismů těla, později se mohou objevit neurózy, posttraumatické stresové poruchy. Oběti šikanování ztrácí důvěru ve společnost, nevěří v pomoc a empatii druhých, uzavírají se do sebe jsou ke svému okolí apatičtí a pasivní. Šikanování jakéhokoli stupně je vždy velkou

psychickou zátěží, jejíž následky se léčí dlouhodobě a velmi pomalu. Prevence je tedy důležitá část k odstranění násilí na školách, jedná se bohužel o dlouhodobou záležitost. Školská zařízení jsou povinna sestavit minimálně preventivní program, ve kterém je zakotven také program prevence a řešení šikany. Za plnění preventivního plánu zodpovídá preventista, který by měl o metodách řešení prevence poučit celý pedagogický sbor, nejlepším krokem k účinné prevenci je vytvoření tzv. preventivního teamu pedagogů. Pedagogům pomáhá v současné době velký výběr odborné literatury o šikanování. Práce preventisty je časově a psychicky náročná a bylo by potřeba snížit učitelům, kteří vykonávají funkci preventisty, pracovní úvazek. Nároky na jejich práci jsou vysoké a jejich práce nepostradatelná pro zdravý chod školského zařízení.

3. 2. 2 Šikana na pracovišti

Šikana na pracovišti fenomén současnosti, kterým se lékaři a psychologové začali zabývat v nedávné době. Rozlišujeme dvě formy šikanování na pracovišti – mobbing a bossing.

Mobbing

Pochází z anglického slova mob – hromadně napadnou, dotírat

Definice mobbingu

Mobbing označuje nejrůznější formy znepríjemňování života na pracovišti. Je typický svou zákeřností a těžkou rozpoznatelností. Za Mobbing se zpravidla považuje psychické týrání, které se opakuje alespoň jednou týdně po dobu 6 měsíců. Cílem mobbingu je poškození druhého za účelem jeho vyhození z práce.

Obětí mobbingu je podle výzkumů 4-8% zaměstnanců a následky mobbingu mohou vést až k sebevraždě oběti. Existuje více než 45 podob psychického násilí na pracovišti. Nejtypičtější znaky mobbingu jsou :

- pomluvy za zády, legrace na účet oběti
- plnění degradujících úkolů
- narážky na národnost, náboženské vyznání, sexuální orientaci

- veškerá práce je hodnocena negativně
- zesměšňování chování a oděv oběti
- ignorace oběti
- izolace oběti
- nesmyslné úkoly
- neustálá kritika
- slovní či písemné vyhrožování
- sexuální obtěžování
- úkoly ohrožující zdraví oběti
- neustálé přerušování mluveného projevu oběti
- fyzické napadení

Pokud dojde k fyzickému napadení je nutné informovat vedení firmy nebo kontaktovat policii. Paradoxně fyzické násilí pokud je ohlášeno ihned je prokazatelné – zpráva lékaře, neschopnost výkonu práce, viditelné důkazy. Psychické násilí a teror na pracovišti se těžko prokazuje, záleží mnoho na důkazech, které většinou nejsou hmatatelné, neboť agresor je opatrný a většinou důkazy nezanechává. Zbývá tedy svědectví spolupracovníků, ti se ovšem nechtějí do sporů plést, ať již ze strachu ze ztráty zaměstnání nebo jen z pohodlnosti.

K šikaně na pracovišti dochází z několika důvodů – závist, touha ovládat, být střed pozornosti, sexuální podtext, špatné morální vlastnosti agresora. Za šikanu na pracovišti je vždy vinen zaměstnavatel, který zodpovídá za zdravé pracovní podmínky svých zaměstnanců.

Následky mobbingu

Následky jsou vážné a velmi podobné následkům školní šikany. Není tedy rozhodující, ve kterém období života se s násilím a šikanou setkáme, vždy může mít hrozivý dopad na další život člověka. Lidé, kteří se ve svém životě setkají s mobbingem mohou trpět různými psychosomatickými potížemi, depresemi, úzkostí a v některých případech je šikana na pracovišti dovede až k sebevraždě. Obranou proti mobbingu je prevence a přísun dostatečného množství informací, také sdílení této zkušenosti s někým

druhým, včasná pomoc odborníka. V podstatě bychom pomoc mohli hledat také u odborů, pokud je daná firma má.

Bossing

Bossing, je druhá forma šikany na pracovišti, již z názvu můžeme vytušit souvislosti. Jedná se o šikanu vedenou ze strany vedoucího pracovníka směrem k jeho podřízeným. Příčinou vzniku této formy šikany na pracovišti je obava vedoucího pracovníka o své místo ze strany schopného podřízeného zaměstnance. Schopný a tvůrčí pracovník se stává pro nadřízeného reálnou hrozbou ztráty pozice. V dalším případě může být příčinou vzniku bossingu strach ze vzniku určité opozice ze strany zaměstnanců. Nadřízený má strach ze spiknutí zaměstnanců, cítí se osamělý, izolovaný což v něm může vzbudit i pocit žárlivosti, vzteku a tyto pocity mohou přerůst v teror na pracovišti a ke vzniku nezdravé atmosféry, ve které je velmi těžké pracovat. V takovém prostředí nelze totiž vyslovit jakoukoli myšlenku vedoucí k rozvoji či pokroku, taková myšlenka je zde nežádoucí. Bossing může také spustit špatné vedení celé firmy, které na vedoucího pracovníka tlačí shora. Tlak může být neúnosný a vedoucí pracovník přenáší své frustrace na své podřízené. V neposlední řadě bossing může spustit špatný výběr vedoucího pracovníka s negativními osobními vlastnostmi, které nabudou velkých rozměrů v okamžiku získání moci.

Strategie bossingu

Krom motivů má bossing také své typické strategie, které vedoucí pracovník využívá, ty vyplývají z mocenské pozice vedoucího vůči podřízeným a jsou následující:

- **přidělování sisyfovských úkolů** – úkoly nesmyslné, zbytečné, často nesplnitelné.
- **úmyslné přidělování nevhodných úkolů** – úkoly jsou pod úroveň kvalifikace pracovníka nebo naopak velmi obtížné, nesplnitelné. Do této kategorie zařazujeme i úkoly, které mohou poškodit i zdraví jedince (psychické i fyzické).
- **trvalá kontrola**- nejrozšířenější strategie bossingu, postižený pracovník je nad rámec přísně kontrolován – včasné příchody, délka přestávek, telefonní hovory, čistota pracoviště, vhodné oblečení. Podřízený pracovník je tak udržován v neustálém stresu, což se také může orazit v jeho pracovní výkonnosti a hlavně na jeho zdravotním stavu. Naopak vedoucí pracovník tuto strategii velmi dobře omluví tím, že je v jeho pracovní náplni kontrolovat práci svých podřízených.

- **nečekaná překvapení** – dějí se většinou za nepřítomnosti podřízeného, tedy v době jeho nemoci nebo dovolené. Po svém návratu na pracoviště je vše jinak a on o změnách nebyl informován- je například přestěhován do jiné místnosti, jsou mu odebrány pracovní pomůcky (počítač, tiskárna atd.).
- **okleštění kompetencí podřízeného** – pracovníkovi jsou odebrány úkoly, které zvládá a ovládá a jsou přiděleny někomu jinému, dostává pak úkoly pod svou pracovní úroveň.
- **izolace podřízeného** – pracovník není zván na porady, nemá přísun informací, v podstatě se s ním dále nepočítá.
- **zpochybňování zdravotního stavu podřízeného** – neustálé poukazování na psychický a fyzický zdravotní stav zaměstnance, zkoumání jeho reakcí, v tomto případě není v pořádku kladná ani záporná reakce pracovníka vše je z pohledu vedoucího patologický jev.
- **zesměšňování** – podřízený je zesměšňován před ostatními např. jeho vzhled, oblečení, osobní život, sexuální orientace
- **arogantní chování a urážky**- nedoceněná práce, neobjektivní a neoprávněná kritika
- **sexuální obtěžování**
- **přemíra přesčasů**- nesmyslné a nepotřebné přesčasy, často neplacené
- **vyhrožování výpovědí**
- **neschválení dovolené**

Následky bossingu

Bossing se bohužel vyskytuje na celém světě a ve všech možných profesích a zaměstnání, v řadách mužů i žen. Převážně se s ním setkáváme ve firmách, kde dochází ke konkurenčnímu boji. Obětí bossingu se může stát nový pracovník, nebo někdo odlišný, někdo kdo se liší od určitých nepsaných norem a to pozitivně i negativně. Bossing

způsobuje velké psychické a fyzické problémy, napadaný jedinec nemůže pochopit, proč se něco takového děje mezi dospělými lidmi, hledá příčinu takového chování a často si myslí, že je to jeho chyba, že on sám je spouštěčem tohoto jednání. Na základě této skutečnosti začne týraný jedinec sám o sobě pochybovat, je ohrožena jeho sebedůvěra a sebevědomí. Začíná se svému vedoucímu vyhýbat, často utíká do nemoci, v nejhrošším případě pokud si své trápení nechává pro sebe odhodlá se sáhnout si na život. Boj s bossingem je velmi těžký, hlavně z důvodu vysoké pozice vedoucího pracovníka, ten byl pravděpodobně na své místo dosazen špatným výběrem, pokud je schopen snížit se k bossingu, nemá tedy dobré charakterové vlastnosti potřebné k vedení a neměl by tedy vůbec řídit pracovníky. Pokud týraný jedinec naleznе odvahu a podá stížnost na chování konkrétního pracovníka, ne vždy najde kladnou odezvu, proto jak je uvedeno výše boj s bossingem není opravdu jednoduchý. Odezvou na takovouto stížnost může být i okamžitá výpověď se špatným posudkem pro pracovníka, jen v malém množství případů se postižený pracovník dočká spravedlnosti ve vyřešení případu, chybí totiž hmatatelné důkazy. Radou pro oběti bossingu tedy je schovávat si hmatatelné důkazy, na svědectví spolupracovníků se nespolehat, ve většině případů svědčit nepůjdou. Mnohdy nezbyvá oběti jiná možnost než si hledat jiné zaměstnání. Což ostatně doporučuje většina příruček a poraden v oblasti bossingu, z hlediska zachování zdraví je to prý nejlepší volba.

3.3 Xenofobie, rasismus, antisemitismus

Xenofobie

z řeckého xénos – příchozí, fobos – úzkost, bázeň

Xenofobie je sociologický termín pro označení strachu z cizinců, užívá se k označení mezilidské nesnášenlivosti, předsudků k lidem jiné země, příslušníkům jiných národů a etnik. Tato obava z neznámého je v nás zakódována, jedná se vlastně o pud sebezáchovy. Většina xenofobií projevů je založená na předsudcích, xenofobie je považována za nemorální a protispolečenskou. Xenofobie narůstá pokud se společnost ocitá v sociální, ekonomické, politické krizi nebo na hranici velkých změn. Xenofobie není z právního hlediska trestným jevem, je to pouze soukromý postoj a pocit jedince, ale je základem protispolečenských patologických jevů jako rasismus, antisemitismus, extremismus, nacionalismus, terorismus, které jsou protizákonné a protispolečenské. Od počátku

civilizace bylo všechno nové pro člověka spojeno v podstatě s xenofobií. Strach z nových objevů, vynálezů a pokroku vůbec. Vraťme se do počátků civilizace, strach z přírodních katastrof. Na počátku lidstva nevysvětlitelné změny počasí vedly k vymyšlení různých božstev, které byly uctívány a člověk z nich měl velký strach. V dalších etapách vývoje objevíme strach z nového náboženství – křesťanství, víra v jednoho boha, tento strach vedl ke krvavému pronásledování křesťanů. Nakonec se křesťanství stalo nejrozšířenějším náboženstvím na světě a opět určitým způsobem udržovalo lidstvo v určitém strachu a stalo se nástrojem manipulace s lidskými životy. Lidstvo se tedy od svého prvopočátku stále něčeho obávalo, co bylo neznámé a nové často se označilo jako produkt ďábla, čarodějnice, tedy kacířství, které se ve své době trestalo nelidským mučením a smrtí. Se strachem a obavami bylo pohlíženo na nové vynálezy ve století páry, obecně bylo rozšířeno tvrzení, že stroje berou lidem práci a jejich fungování bylo pro negramotné příslušníky společnosti zcela nepochopitelné. S xenofobií se také setkáváme v oblasti kulturního života společnosti, připomeňme si například tanec. Ten prošel od svého zrození velkými změnami a ne každá tato změna byla přijata společností pozitivně. Za zmínku stojí valčík, dnes označován jako král společenského tance, na svém začátku byl nazýván vulgárním a protispoločenským kvůli držení se v páru, to do té doby nikdy nebylo tak těsné. Valčík vyvolával ve své době velké vlny nevole, protestů a násilných napadení svých obdivovatelů, snad to bylo vše ze strachu z úpadku společnosti. Ze stejného důvodu byly s nevolí přijímány generace mladých spisovatelů, básníků, hudebníků, módních návrhářů, architektů atd. Snad největší odpor zaznamenala společnost v oblasti módy, když ženy začaly nosit kalhoty jako normální běžnou část oblečení. S jistotou můžeme říci, že každá generace lidstva má určité novinky typické pro svou dobu a ne vždy jsou přijímány kladně, starší generace na ně vždy pohlíží nesouhlasně a často nenávisťně. Mnohdy vznikají pod vlivem xenofobie různá sdružení a sekty zaměřené na konkrétní téma např. sdružení proti antikoncepci, homosexuálům, rasově zaměřené skupiny, teroristické skupiny, náboženské sekty atd.

Rasismus

Rasismus je forma radikalismu, vysvětlovaná jako nenávisť, znevýhodňování určité rasy před ostatními. Rasismus je starý jako lidská společnost. Opět můžeme říci, že rasismus nesouvisí s vyspělostí civilizace. Základem rasismu je vlastně xenofobie, tedy strach z cizího, a na ni postavené odlišnosti mezi rasami lidí, které si lidstvo od pradávna

vysvětlovalo různými způsoby. Například bílá rasa lidí byla blíže k bohu, byla tvořivější, byla označována jako nositelka civilizace. Naproti tomu ostatní rasy lidí byly považovány za nečisté, barbarské. Paradoxně národy označované jako barbarské byly velmi vyspělé, barbary byly přezdívány pouze proto, že jejich řeč byla ostatním nesrozumitelná, byly tedy pro ostatní cizinci a co je cizí z toho jde strach. Již v ranné historii lidstva byli lidé odlišné barvy považováni za poznamenané, byli bráni do zajetí jako válečná kořist a využíváni na otrockou práci, mohli bychom tedy říci, že odlišnost ras byla jedním z faktorů napomáhajících vzniku otroctví. Sociologové se začali rasismem zabývat v e 20.-30. letech minulého století. Kdy se objevují první technická měření rasové diskriminace. Rasismus ale nevyumizel, naopak ve velké síle se objevil v podtextu druhé světové války a ani po ní nepřestal existovat. Vyvinuli se různé rasistické skupiny, které bojovali na určitých místech světa proti konkrétním skupinám obyvatel. Například ve Spojených Státech Amerických hnutí Ku- Klux-Klan, který bojoval proti černým skupinám obyvatel, v USA problém rasismu přetrval ještě mnoho let. Ještě v 60. letech minulého století měli černí obyvatelé Ameriky vyhrazená místa v dopravních prostředcích, do některých obchodů a veřejných míst jim byl zakázán přístup vůbec. V Jihoafrické Republice existovaly dvě protichůdné formy rasismu – politika apartheidu a na druhé straně snaha černochoů za vytvoření černé Afriky. V Austrálii v 50. letech minulého století docházelo k vyvražďování domorodých kmenů v duchu teorie bílé Austrálie. Můžeme zmínit také bývalé Československo a násilné stěhování Romů, rozdělení jejich rodin a zničení jejich domovů. Tyto skutečnosti jsou opět důkazem toho, že vyspělost civilizace neovlivňuje vznik patologických jevů jako je právě rasismus, násilí, šikana atd. Nejdůležitějším zdrojem nedůvěry ke všemu cizímu jsou předsudky, ty člověk přebírá pod vlivem svého okolí téměř automaticky, často nad nimi vůbec nepřemýšlí, bere je jako fakt. Například všichni Romové jsou zloději, všichni Poláci jsou nečestní, Vietnamci nám berou práci atd. Předsudky hrají v životě lidské společnosti důležitou roli, málokdy se od nich dokážeme oprostít, přebíráme je z generace na generaci. To jak chápeme a vnímáme ostatní rasy, jejich kulturu, fyzický vzhled atd. vyvolává samozřejmě zpětnou vazbu. Napadaná a kritizovaná rasa lidí se také začne vidět jinýma očima, začnou se vnímat jako odlišní a přizpůsobují tomu své chování. Tento postoj plodí jen a jen nenávisť, zlo a také neochotu čemukoli se přizpůsobit, udělat kompromis, tudíž je náprava vztahů téměř nemožná. Naopak tato situace může vyústit v otevřený boj, nerespektování a porušování obecně platných norem. (Šišková 1998) Tento obrázek je velmi typický pro současnou společnost,

lidé nejsou schopni ustoupit a z obvinění, že jsou rasově zaujatí mají velký strach, na druhou stranu znevýhodněné rasy často své neúspěchy svádějí právě na rasovou zaujatost. Nastává tedy naprosto těžce řešitelný scénář. Rasovou nenávist řeší v současné době každý stát na světě od zemí třetího světa až po obrovské vyspělé státy. K rozvoji rasismu přispěl také pád komunismu ve východní a střední Evropě, nastolením demokracie a vstupem postkomunistických států do nadnárodních společenství se uvolnil volný pohyb občanů po celém světě. Z postkomunistických států cestují lidé za prací do okolních zemí a jejich území se naopak stává zázemím pro uprchlíky z nedemokratických zemí. Každý stát se tedy sám potýká s vlnou uprchlíků a přistěhovalců. Ve Spolkové Republice Německo je to komunita Turků, Francie vyřizuje největší počet žádostí o azyl a potýká se s ilegálními přistěhovalci převážně z Afghánistánu, Íráku a Čadu, Španělsko se potýká s nárůstem imigrantů z Latinské Ameriky a afrického kontinentu, Česká republika se stává mezizastávkou uprchlíků z východních zemí na cestě do Rakouska, Velké Británie, Kanady atd. sama řeší problém s nárůstem asijských a ukrajinských ilegálních přistěhovalců, Velká Británie má na svém území početnou muslimskou národnostní menšinu zrovna tak i Švédsko. Všechny tyto skutečnosti podporují rozvoj rasismu, místní domorodé obyvatelstvo má obavy o svou práci a bezpečí, cítí se ohroženi, ale v podstatě se jedná o skrytý strach z cizího a nového. I když nelze popřít, že vlivem přistěhovalckých vln vzrostla kriminalita a počet rasově motivovaných trestných činů.

Právní definice rasismu: Vlastní termín rasismus není v terminologii žádných vnitrostátně platných právních předpisů (mezinárodní smlouvy multilaterální, bilaterální, vnitrostátní zákony a vyhlášky) použit. Jednáním, kterým se rasismus projevuje veřejně a které je předmětem právní regulace, je obvykle nazýváno:

- rasová nenávist (Mezinárodní pakt OSN o občanských a politických právech)
- rozlišování podle rasy (Mezinárodní pakt OSN o hospodářských, sociálních a kulturních právech)
- veřejné hanobení národy či rasy (Trestní zákoník)
- podněcování k nenávisti k některému národu či rase (Trestní zákoník)
- ničení některého národa či rasy, genocidum (Trestní zákoník)
- národnostní a rasová zášť (Trestní zákoník)
- národnostní a rasová nesnášenlivost (Trestní zákoník)

Produktem rasismu jsou rasová diskriminace a rasové násilí.

Rasová diskriminace – je výsledkem procesu odlišností, vnímání rozdílů. Jedná se o znevýhodňování a neoprávněné rozlišování jedinců i skupin na základě jejich příslušnosti k určité rase, národu, náboženské skupině. Diskriminace obsahuje různé formy nevhodného chování – urážky, ponižování, psychický teror, vyhrožování, odmítavý postoj atd. Rasová diskriminace souvisí právě s odlišnostmi a rozdíly mezi etniky a národy, setkáváme se s ní převážně v místech, kde žijí příslušníci rozdílných národností na stejném místě nebo v blízkém sousedství. Z těchto odlišností se postupem času vytvořily blíže definovatelné vztahy rasové diskriminace.

Několik základních forem vztahů mezi rasami, etnickými skupinami a národy:

1. oddělení = segregace, apartheid (např. v Jihoafrické republice)
2. asimilace = může být spontánní, či násilná
3. genocida = vyhlazování (např. američtí Indiáni, židovské pogromy)
4. přestěhování (např. dovoz otroků, indiánské rezervace, stalinské praktiky)
5. soužití - hlavní směr, který je v souladu s humanizačním úsilím, založený na vzájemném respektování všech ras.

Rasová diskriminace je tedy nevhodné chování k jedinci či skupině na základě příslušnosti k jiné rase. Dle způsobu chování a jednání vlivem odlišností a rozdílů ras či národů rozlišujeme dva druhy diskriminace:

Úmyslnou diskriminaci – jedná se o úmyslné chování, které směřuje ke konkrétnímu jedinci, například je mu odepřeno určité zaměstnání, byt, místo pro dítě ve školce atd. S tímto druhem diskriminace se můžeme setkat kdekoli, často na úřadech, v obchodech, kdy jsou příslušníci národnostních menšin odmítáni bez jakéhokoli vysvětlení, což může zapříčinit negativní odezvu z jejich strany. Velké množství odmítavých postojů se kterými se setkávají může být spouštěčem rezignace, nenávisti, pocitu beznaděje a agresivního jednání.

Strukturální diskriminace – jedná se o znevýhodňování ze strany systémů, úřadů a institucí, které mohou být pro určitou skupinu těžko dostupné, není to diskriminace úmyslná, jen zde není brána v úvahu odlišnost a možnosti některých skupin společnosti např. vzdělávací a jazykové možnosti jiných etnik a národností.

Z právního hlediska je rasová diskriminace trestný čin. Právní definice rasové diskriminace je obsažena v Mezinárodní úmluvě OSN o odstranění všech forem rasové diskriminace č.

95/ 1974 Sb. čl. 1, 2. Mezinárodní úmluvy jsou v České Republice postavené nad zákon, je tedy tato úmluva platná ve všech vnitrostátních předpisech. (Šišková 1998)

Rasové násilí – tento pojem zahrnuje násilné rasově motivované chování. V případech rasového násilí se nikdy nejedná o osobní věc, oběť pro útočnicka zpravidla nemá tvář, je pouze jiná, odlišná, rozdílná. Rasové násilí páchají převážně členové extrémně pravicových či neonacistických skupin, které považují své chování a činy za hrdinské a očišťující pro celou společnost. Jejich čin i trest jsou ve skupině náležitě oslavovány, tudíž náprava jedince je v takovém případě zcela nemožná. Rasově motivované skupiny jsou na mezinárodní scéně velmi dobře organizované, pořádají koncerty, demonstrace, výpravy do oblastí, kde je větší koncentrace jiných etnik a národů. Útočí na cizince nečekaně, často je útok jistá forma odplaty za něco, co způsobil na jiném místě světa příslušník určité rasy. Útoky bývají také pro zábavu, z náhlého popudu, z pozice silnějšího, z pozice množstevní převahy. Nejhorší následky mívají napadení celých rodin, kdy bývají v ohrožení nejslabší články společnosti – děti a ženy.

Příběhy a příklady rasového násilí v ČR

Rasové násilí jako mise- za tento typ lze považovat vraždu Tibora Berkiho, která byla spáchána 13. května 1995 ve Žďáru nad Sázavou, kdy do domu romské rodiny Berkiových vnikli tři příslušníci hnutí skinheads a začali ničit zařízení domu. Tibora Berkiho, majitele domu a otce rodiny, který se snažil zasáhnout, před zraky jeho dětí a manželky bil jeden ze skinheadů baseballovou pálkou do hlavy. Tibor Berki zemřel po převozu do nemocnice na krvácení do mozku přibližně tři hodiny po vniknutí skinheadů do domu. Rodina Berkiových byla ve Žďáře oblíbená i mezi majoritní společností, pachatelé a oběti se nikdy předtím nepotkali. Zdeněk Podrázský byl za vraždu Tibora Berkiho odsouzen k trestu odnětí svobody v délce trvání 12 let, v době vraždy mu bylo 20 let. Vraždu Tibora Berkiho odsoudila veřejnost i masmédiá jako nesmyslný a brutální čin, byl také vyzdvihován fakt, že obětí byl „slušný“ Rom, který byl řádně zaměstnán a měl rodinu.

Rasové násilí jako odplata-za případ, pohybující se na hranici mezi typem „jako mise“ a „jako reakce“ , lze dle mého názoru považovat případ utonutí Tibora Danihela. 24. září 1993 se konal v Písku sraz skinheadů, kteří se na něj sjeli z širokého okolí. Týden před touto akcí údajně Romové napadli české účastníky taneční zábavy konané nedaleko Písku. Skupina skinheadů začala pronásledovat několik Romů, které potkala v Písku, a donutila je

naskákat do Otavy s odůvodněním, že se jedná o odvetnou akci. Nedovolili jim z řeky vylézt a kolemjdoucím svědkům bránili v pomoci, v důsledku čehož se sedmnáctiletý Tibor Daniel utopil. Tito Romové nebyli ve vesnici, kde se měla taneční zábava konat, přítomni. V městě Písku byly v době útoku přítomny zvláštní policejní posily, protože skinheadský sraz byl monitorován. K tomuto případu veřejnost zaujímala rezervovaný postoj, případ byl nejčastěji prezentován jako klukovina s tragickými následky, zdůrazňován byl též fakt, že oběť měla v těle zbytky toluenu. Soud v první instanci neprokázal rasový motiv a pachatelé odešli s podmínkou. Krajský soud sice vrátil věc k došetření, ale případ byl stále řešen jako souhra nešťastných náhod. Teprve poté, co Nejvyšší soud vyhověl stížnosti pro porušení zákona podané ministryní spravedlnosti Parkánovou a nařídil obnovené řízení, byl případ kvalifikován jako vražda. Vrchní soud za její spáchání poslal do vězení tři skinheady na dobu 8 a 6,5 roku, neboť musel přihlídnout k faktu, že v době spáchání činu byli nezletilí.

Rasové násilí pro zábavu- Českou republikou otřásl v dubnu 2009, případ žhářství, kdy členové neonacistické skupiny hodili zápalnou láhev do domku, jen tak nahodile, pouze s vědomím, že jsou v domě romští občané. Domek obývala romská rodina s malými dětmi. Nejhorší zranění má ani ne dvouletá Natálka, je popálená na 80% těla a bojuje o život. Neštěstí přežila, ale s trvalými následky a doživotním traumatem. Viníci byli dopadeni, útok brali jako pobavení. Více než po roce byli odsouzeni k výjimečně vysokým trestům, jejich čin byl posuzován jako pokus o mnohonásobnou vraždu s rasovým motivem. Případ provázely velké emoce a sledovanost celé země, ne všichni s výší trestů souhlasí, měl by se stát odstrašujícím pro ostatní neonacisticky a rasově zaměřené extrémní skupiny, ale zcela jistě opakování podobných činů nezabrání. V každém případě se jedná v oblasti rasově motivovaných činů k určitému posunu v trestání viníků.

Romové v České Republice

Česká republika se s rasovou nesnášenlivostí potýká od počátku své existence. Otázka romské populace je neustále diskutovaná. Kde vlastně má nesnášenlivost k Romům své kořeny? Abychom zjistili příčiny nenávisti k Romům, musíme se podívat do historie romského národa. Kořeny romského etnika sahají do středověké Indie, odkud se kočováním dostali do střední a východní Evropy, malé procento populace se dostalo také na území Ameriky. První zmínku o Romech na našem území podává již Dalimilova

kronika, ale pravděpodobně se dostali na naše území v 15. století. Již od 16. století se setkáváme s odmítavým postojem k Romům v dosavadním světě, papež je exkomunikoval z církve, Ferdinand 1. a Leopold 1. vykázali Romy ze země. Marie Terezie se pokusila o vstřícnější postoj k některým romským rodinám, v jejím počínání pokračuje i její syn Josef. Objevuje se první pokus o řízené rozmístění romských rodin v zemi. Za první republiky byli Romové uznáni jako svébytná národnostní menšina, ale stále byla zvláště vymezená jako Židé. Ke konci 30. let se na území ČR usidlují romské rodiny okupovaného Rakouska. S nástupem druhé světové války jsou pro Romy zřizovány sběrné tábory, které měly potírat zločinnost. Před válkou čítá Romská populace na území Československa 7000 lidí, po válce se počet Romů pohybuje mezi 600- 1000. Ovšem do roku 1947 jejich počet rapidně stoupl, hlavně na Slovensku a tehdejší vláda začala vnímat Romy jako velký sociální problém a učinila několik opatření. Romové přišli do Čech ve třech vlnách. Začala Romy mušeně a násilně stěhovat do pohraničních oblastí, kde bylo velmi řídké osídlení vlivem války. V první vlně se stěhovali celé rodiny, pro Romy je rodina velmi důležitá, často žije po hromadě více generací, zachovávají se tak tradice a kultura. Tato první vlna stěhování Romů byla tedy díky této skutečnosti úspěšná a Romové se úspěšně zapojili do normálního života, nejsou problémoví, pracují a jsou ve svém okolí respektováni. Problém nastane jen tehdy pokud se přestěhují do míst, kde nejsou na Romy zvyklí. Druhá vlna přistěhovalců byli převážně dělníci, kteří se po skončení práce již na Slovensko nevrátili, zůstali v Čechách, přivezli si sem své nevěsty založili rodiny. Tak se promísili Romové z různých osad, jednalo se převážně o mladé lidi, kteří mnoho neznali romský jazyk, tradice. Společnost s nimi má neustálé problémy, které jsou jen těžko řešitelné. Třetí vlna se stěhovala pod silným tlakem, vláda jim nechala zbořit domovské osady přímo před očima, přišli tak o svoje domovy násilně, což u nich způsobilo velký šok a vlastně zapříčinilo vznik velké nenávisti. Také byli stěhováni do obcí, kde nikdy Romové nežili, byli zde přijati negativně a s usedlíky se nikdy nesžili. Z této vlny pochází nejvíce problémových skupin a jedinců, kteří jsou neustále na hraně zákona, nejsou schopni se zapojit do pracovního procesu, odmítají vzdělání, páchají trestné činy. Tato skutečnost je jednou z příčin neschopnosti sžít se s okolím a přijmout normy jiného národa. Další příčinou, proč se většina Romů chová protispolečensky, mohou být a také jsou předsudky. Romské dítě vyrůstá s myšlenkou, že je pod úrovní ostatních „bílých“ lidí. Od raného dětství je svědkem ponižování své rodiny i sebe sama, je odstrkováno, terčem posměchů kvůli špatné výslovnosti, stylu oblékání, špatné hygieně, způsobu bydlení. Romská kultura

má odlišnou mentalitu než jakákoli jiná kultura na světě. Romská rodina dbá především na duševní pohodu člověka, velký význam přikládá fantazii, snům, naproti tomu hygiena, vzdělání, zdravotní péče je pro ně nedůležitá. Tradiční romská rodina má svou po staletí dodržovanou hierarchii, při pohledu zvenčí bychom jejich chování mohli nazvat šikanou, ale pro ně je to zcela běžné chování. Například malé dívky se starají o domácnost a mladší sourozence, nejhorší postavení v rodině mívá snacha, je vystavena urážkám, nejtěžší práci a někdy i bití. Hlavou romské rodiny je muž, ženy získávají vážnost až postupem věku, z toho vyplývá fakt, že Romové si váží svých starších členů rodiny. S Romskou populací v České Republice je hlavně v oblasti vzdělávání, abychom mohli výchovně působit na jedince pocházejícího z jiného etnika či národnostní menšiny měli bychom chtít poznat prostředí, tradice, kulturu z které pochází. Romské děti ve školách jsou často terčem šikanování, toto je také jeden z mnoha důvodů proč přestanou školu navštěvovat. Mají nedostatečnou slovní zásobu českého jazyka, a to je další důvod jejich nezvládnutí učiva, většinou jsou zařazeny do speciálních škol. Romské dítě není vždy jen obětí, v některých případech se stává také agresorem, pokud má za sebou podporu rodiny a jsou známy i případy šikany romských dětí mezi sebou, kdy se jedná o zneprátené rody Romů. Česká Republika se od roku 1989 stala domovem mnoha národnostních menšin, ale paradoxně s romskou menšinou, která obývá její území nejdéle, má nejvíce problémů. I když během sametové revoluce se představitelé romské menšiny aktivně podíleli na budování demokratického Československa, vytvořili si také svoji politickou stranu – romská občanská iniciativa. Podle charty základních práv a svobod si mohou sami volit svou národnost. Zlom v chápání a tolerování Romů nastává také zavedením multikulturní výchovy do vzdělávacích programů mateřských a základních škol. Děti se mají možnost od útlého věku seznamovat s odlišnými etniky a národnostními menšinami, jejich kulturou, tradicemi. Romové mohou rozvíjet své tradice, svůj jazyk, mají své zástupce na mnoha úřadech po celé republice, pokud to podmínky umožňují mohou zakládat i své školy. V České republice, ale dosud neexistuje jednotný ucelený výchovně vzdělávací program pro romské děti. Zatím jsou v praxi pouze alternativní programy, které vytvářejí různé instituce.

Ukázka některých vzdělávacích programů pro romské děti:

- **Oficiální programy škol** – jsou vzdělávací programy tvořené samotnými školami dle rámcově vzdělávacího plánu vydaného Ministerstvem školství, mládeže a

tělovýchovy, ve kterých je v malé míře zakotveno vzdělávání národnostních menšin. Záleží tedy na určité škole, na jejích podmínkách, přístupu a počtu žáků romské národnosti, jak bude ono vzdělávání probíhat. Na některých školách jsou pro romské děti otevřené nulté ročníky, jež jim pomáhají překonávat jazykové nedostatky a tím umožňují lepší průběh socializace těchto dětí.

- **Projekty nadací domácí provenience-** prvním programem na domácí vzdělávací scéně je projekt „Zlepšení výsledků vzdělávacího procesu u romských dětí“, který působí v Pardubicích. Cílem projektu je začleňovat zaostávající romské děti do vzdělávacího procesu a také podporovat výrazně nadané romské děti. Svou činnost započal v roce 1994. Od roku 1996 se věnuje podpoře romské vzdělanosti o. p. s. Nová škola, jejímž cílem je posílení počtu romských žáků na středních školách, vytváření rovných příležitostí pro romské studenty, rozšíření vzdělávacích programů pro Romy po celé České Republice. V době od 1.5. 2006 do 30.4. 2008 probíhal v Moravskoslezském kraji projekt Terne Čhave (Mladí lidé) – zaměřený na vybudování sociální sítě pro rozvoj funkční gramotnosti romské mládeže. Tento projekt byl spolufinancován Evropským sociálním fondem a byl zaměřen na konkrétní regiony a města – Bruntálsko, Karviná, Nový Jičín, Ostrava – město.
- **Projekty zahraniční provenience-** v těchto projektech se kombinují evropské tradice s praktickými zkušenostmi se vzděláváním Romů téměř z celého světa. Například nadace Open society Fund založená v Praze v roce 1992 vypracovala ve spolupráci se svými zahraničními i domácími partnery (např. Sorosova nadace – New York, Člověk v tísni, Aperio, Step by step ČR ad.) několik vzdělávacích programů pro vzdělávání romské menšiny:

Stipendijní programy

1. Program pro nadané romské studenty
2. Stipendium George Sorose pro nadané romské studenty
3. Letní škola angličtiny pro nadané romské studenty

Grantové programy

1. Grantový program pro nové romské iniciativy a nově zformované romské nevládní organizace

2. Grantový program pro déle existující a aktivně fungující romské organizace
3. Grantový program pro děti a mládež - podpora mimoškolních aktivit romských dětí a mládeže
4. Grantový program na podporu romského jazyka a kultury

Profesní vzdělávání Romů

Velký ohlas získal program vytvořený touto společností pod názvem Začít spolu, který se snaží naučit romské děti rychleji reagovat na změny v životě, vést je k tomu, aby se chtěly učit samostatně a po celý život, rozvíjí u nich kritické myšlení, řešení problémů, představitost, fantazii a tvůrčího ducha a v ne poslední řadě odpovědnost vůči společnosti, svému okolí a své zemi.

V mateřských a základních školách se setkáváme stále častěji s příslušníky vietnamských, ukrajinských, makedonských, chorvatských a mnohých dalších národnostních menšin. Je zcela v kompetenci školského zařízení a na dovednostech pedagoga, jak této skutečnosti při procesu vzdělávání využít. Multikulturní výchova by měla procházet napříč všemi vyučovacími předměty, neměla by být jen prázdnými slovy, proto je třeba využít možnosti praktických a názorných ukázek z běžného života. Nabízí se mnoho možností, jak využít přítomnost žáka jiné národnosti při výuce multikulturní výchovy – oslavy Vánočních svátků, jiné tradiční svátky, tradiční kuchyně, rodina. Různé kultury by se měly navzájem ovlivňovat, prolínat, ale určitě by neměly být příčinou vzniku agresivního chování, rasismu.

Některé platné právní předpisy, které zakazují projevy rasové diskriminace a rasového násilí:

Ústava ČR čl. 6 – Politická rozhodnutí vycházejí z vůle většiny, vyjádřené svobodným hlasováním. Rozhodování většiny dbá ochrany menšin.

Listina základních práv a svobod (Ústavní zákon č.2/1993 Sb.) čl. 3, čl.24

Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.

Příslušnost k jakékoliv národnostní nebo etnické menšině nesmí být nikomu na újmu

Mezinárodní pakt OSN o občanských a politických právech (Sb. č. 120/1976) čl. 2

Každý stát, který je smluvní stranou Paktu, se zavazuje respektovat práva, uznaná v tomto Paktu, a zajistit tato práva všem jednotlivcům na svém území a podléhajícím jeho jurisdikci bez jakéhokoli rozlišování rasy, barvy, pohlaví, náboženství, politického smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení.

Mezinárodní pakt OSN o občanských a politických právech (Sb. č. 120/1976) čl. 20

Jakákoli národní, rasová nebo náboženská nenávist, jež představuje podněcování k diskriminaci, nepřátelství nebo násilí, musí být zakázána zákonem.

Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (Sb. č. 120/1976) čl. 2, čl. 13

Státy, smluvní strany paktu, se zavazují, že zaručí, že práva formulovaná v tomto Paktu budou uskutečňovat bez jakéhokoli rozlišování podle rasy, barvy, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení. Státy, smluvní strany paktu, souhlasí, že vzdělání má umožnit všem osobám účinnou účast ve svobodné společnosti, napomáhat ke vzájemnému porozumění, snášenlivosti, přátelství mezi všemi národy a všemi rasovými, etnickými a náboženskými skupinami. (Šišková, 1998)

Další předpisy zakazující rasovou diskriminaci a rasové násilí(Šišková, 1998):

- Úmluva Rady Evropy o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů 3, 5 a 8 (Sb. č. 209/1992) čl. 14
- Mezinárodní úmluva OSN o odstranění všech forem rasové diskriminace (Sb. č. 95/1974), čl. 14
- Úmluva o diskriminaci(zaměstnání a povolání) Sb. č. 465/1990, čl. 1

- Úmluva OSN o právech dítěte (Sb.č. 104/ 1991), čl.

Antisemitismus

Antisemitismus je nepřátelství nebo předpojatost vůči Židům. Jde o formu xenofobie, která může mít různé podoby – osobní nenávisť nebo institucionalizovaná násilná perzekuce. Extremním příkladem antisemitismu je ideologie Adolfa Hitlera. Z historických pramenů není zcela jasné, kdy se objevily první známky antisemitismu, historikové se shodují, že první rozšíření antisemitismu můžeme datovat do dob starověkého Řecka. Řekové přejali předsudky vůči Židům do starých Egyptanů. Můžeme spekulovat, že odvěká nenávisť k Židům je způsobena přesvědčením, že jsou odpovědni za smrt Ježíše Krista. Podle historických pramenů se objevovali známky nenávisti proti Židům již v době předkřesťanské, kdy již Židé nežili ve své vlasti – Palestině, ale byli roztroušeni téměř po celém dosud osídleném světě. Největší počet jich byl zaznamenán v tehdejší Římské říši, kde byli zcela tolerováni a mohli tu žít dle svých tradic s výjimkou povstaleckých let 66-73, 132-135. Situace se pro Židy změnila v roce 391, kdy římský císař Theodosius učinil z křesťanství jediné povolené náboženství. Židé nerozuměli křesťanskému náboženství, považovali se za následovníky Ježíše, stejně jako křesťané byli přesvědčeni, že jen oni mají v rukou boží pravdu a tento pradávný spor bychom mohli označit za prvopočátek nenávisti Židovskému národu. První písemné záznamy o oddělení křesťanů od Židů a o prvních právních omezeních pro židovský národ pocházejí z 5. a 11. století. Docházelo také k násilným napadením židovského obyvatelstva, ale na druhé straně někteří bohatí hodnostáři neustále využívali obchodního ducha a kontakty Židů, kteří byli od pradávna považováni za nejlepší obchodníky. V tomto období nebyla nenávisť k Židům ještě tak obrovská a systematicky řízená. Zlom nastal až při vyhlášení křížáckých výprav v roce 1095, ty měly očistit Svatý hrob v Jeruzalémě od bezvěrců. Židé měli možnost volby křesťanství nebo smrti, mnoho jich bylo zmasakrováno, převážně na území dnešní Francie právě křížáckými vojáky, kteří věřili, že za vraždění Židů budou spaseni. V této době bylo již soužití židovské a křesťanské společnosti nenávratně narušeno a dále pokračovalo obviňování a očeřování židovského národa. Ve středověku byli Židé osočováni z čarodějnictví, ze spolčení s ďáblem, z rituálních vražd, zneuctívání hostií a relikvií, z otrávení studen. Jejich hospodářská činnost byla značně okleštěna, nebyli jim uznána práva jako ostatním, nemohli tedy obchodovat ani vyrábět, začali tedy půjčovat peníze, zde je tedy vysvětlení pohledu na Žida jako lichváře, a nebo z nich se stala lékaři. Židé museli

také nosit stejnokroj, aby se viditelně odlišovali od křesťanů. V pozdním středověku byli Židé sestěhováni do ghatt a byli úplně odděleni od ostatních obyvatel vysokou zdí a zamčenými branami, ghetta vydržela v některých místech světa až do 19. století. Na konci středověku docházelo k úplnému vyhnání Židů z některých zemí – Španělsko, Portugalsko, museli odejít do Afriky nebo do východní Evropy. Relativní klid do života Židů přineslo osvícenství, jeho tolerance k různým náboženstvím a v první řadě nový pohled na člověka jako takového ne na víru ani původ, ale na jeho osobní vlastnosti. Navzdory všem těmto novým věcem byl již antisemitismus ve společnosti tak zakořeněný, že jeho vymizení bylo nemožné a neustále se objevoval. Zcela nejhorší podoba nepřátelství proti Židům se objevila v 19. století a paradoxně k ní přispěla věda. Věda o původu člověka, věda o rasách, jejich rozdělení na vyšší a méněcenné. Židé byli označeni za rasu méněcennou a degenerovanou a to byl spouštěč tzv. rasového antisemitismu. Bylo zcela protispolečenské křížit rasu vyšší a méněcennou, Židé se ocitli opět na okraji společnosti, která na ně pohlížela a velkým opovržením a nenávistí. Na počátku 20. století byl již rasový antisemitismus po Evropě rozšířen a byl často diskutovaným tématem vysoké společnosti. Největší vlna nenávisti k Židům byla rozpoutána v Německu, kde již v roce 1935 ztratili Židé svou rovnoprávnost – nesměli uzavírat manželství s příslušníky německého národa. V Listopadu 1938 pod vlivem atentátu na sekretáře německého velvyslanectví ve Francii spáchaného mladým Židem proběhla říšská křišťálová noc. Nacisté zničili židovské synagogy, obchody, hřbitovy a zatkli 30 000 Židů a udělili židovskému národu pokutu jednu miliardu německých marek. Stále častěji byla vyslovována myšlenka úplného vyhlazení židovského národa, léta 1938- 1942 byla ve znamení zabavování židovského majetku a deportování Židů do ghatt a koncentračních táborů. Vše pod vlivem fanatické politiky Adolfa Hitlera, který využil hospodářské krize v Evropě a dostal se v Německu k moci s myšlenkou vytvořit rasově čisté společenství lidí. Jeho posedlost čistou lidskou rasou vedla k vytvoření podrobného popisu jedince této rasy, včetně rozměrů určitých částí těla, barvy očí, vlasů atd. Lidé byli potupně měřeni a tříděni jako zvěř. Jeho rasová nenávist je v historii lidstva tou nejkrutější a nejnásilnější, jeho počínání degradovalo člověka na nejnižší možnou úroveň. V jeho vyhlazovacích táborech byly prováděny hrůzné pokusy na lidech, kterým nikdo nebránil, naopak k moci se zde dostali psychicky nemocní deviantní jedinci, kteří výsledky svých pokusů pečlivě zaznamenávali. Člověk jako by pro ně přestal existovat, stal se pouhou věcí, jen nějakou masou bez ducha. Dnes mnoho let po válce existují lidé, kteří hledají válečné zločince a chtějí jejich spravedlivé potrestání. Ti se

skrývají v nejrůznějších koutech světa, žijí klidný rodinný život pod jiným jménem a jejich věk je velmi vysoký, jsou mezi nimi i ti, kdo vykonávali experimentální pokusy na lidských bytostech. Celý německý národ nesouhlasil s rasovým fanatismem Adolfa Hitlera, ale báli se odporovat, protože každý odpor byl trestán mučením a smrtí, nebylo žádných výjimek ani v řadách nejvyšších důstojníků německé armády, kteří se pokusili na svého stále více krutějšího vůdce spáchat atentát, bohužel neúspěšně. Moc Adolfa Hitlera jako by neměla žádné hranice, ve skutečnosti byl ale plný strachu a obav hlavně o svůj život. Toto období je dnes označováno jako holocaust – z řečtiny úplná oběť, židovská obec upřednostňuje pojem shoa – zlo, neštěstí. (Rýdl, Nezel 1997)

Faktem zůstává, že během masového vyvražďování ať již ho nazveme holocaust nebo shoa přišlo o život 5,9 milionů Židů. Pod tíhou hrůz druhé světové války bychom mohli předpokládat zánik antisemitismu, ale opak je pravdou, tento postoj k židovskému národu neustále existuje, a to i přes jeho zákaz téměř ve všech demokratických zemích světa. Vznikly novodobé antisemitické extrémní skupiny, které neustále proti Židům bojují, jedná se spíše o slovní napadání, ničení majetku, případů fyzického napadení není mnoho. Novodobý antisemitismus se objevuje spíše v rodinách, kde přetrvává vlivem děděných předsudků z předešlých generací, navenek se mnoho neprojevuje. Židé jsou zcela začleněni do lidské společnosti, rodiny těch, kteří před válkou emigrovali do Ameriky jsou zde bráni jako starousedlíci, žijí dle svých tradic a podílejí se na kulturním a politickém životě tamní společnosti. V Evropě je populace židovského národa podstatně nižší než před válkou, do některých míst se už nikdy nevrátili, pro současnou generaci jsou jejich původní čtvrti, synagogy a hřbitovy muzei, která připomínají jejich život i utrpení druhé světové války.

4 Soubor metod, cvičení a her pro zmírnění agresivity

Nárůst agresivity je v poslední době často diskutovaným tématem, převážně v oblasti pedagogického působení. Velké procento žáků mateřských, základních a středních škol, odborných učilišť má kázeňské problémy, různé poruchy učení, pozornosti spojené s agresivitou, což značně stěžuje práci pedagogů. Agresivita mezi dětmi se projevuje nadávkami, napadáním spolužáků i pedagogů, této skutečnosti nahrává fakt, že je v jedné třídě velký počet žáků. Trend z počátku 90. let snižovat počty žáků ve třídách se z nějakého důvodu neujal, třídy s menším počtem žáků jsou znovu spojovány ve velké celky. V takovém množství žáků není v silách pedagoga přistupovat k problémovým žákům individuálně. Ve velkém kolektivu se také skryje šikanování, pracovat s takovým kolektivem je opravdu obtížné. Situaci by mohlo vyřešit přidělení asistentů pedagoga na

školy, bohužel pro tento krok není vyřešeno financování. Zatím se setkáváme s asistenty pedagoga v případě integrace žáků s postižením do klasických škol a i zde je jejich financování složité. Finance na asistenty pedagoga lze získat z různých programů vyhlášených MŠMT.

Co je příčinou agresivity mezi dětmi, stoupá její výskyt? To jsou často diskutované otázky, ale najít na ně odpověď není lehké. Agrese a agresivní chování vzniká především z popudu frustrace, tedy neuspokojování určitých potřeb – ztráta pocitu bezpečí, nedostatek lásky, náležitosti, uznání, sebeúcty, respektu, sebeaktualizace, důvěry, někdy potřeba estetických vjemů. (Šimanovský, 2002) Agresivita je tedy jakousi odpovědí na chybějící článek v životě jedince, ale agresivita může být také reakcí na přebytek potřeb – přemíra péče, úzkostná výchova, velké množství přísunu peněz, dárků, hraček atd. agresivní chování může být také odrazem dění v rodině – hádky, rozvod, disharmonie vztahů, špatná sociální situace. Velkým fenoménem současné doby jsou počítačové hry simulující násilí, různé vojenské mise. Pod jejich vlivem děti ztrácejí pojem o tom co je reálné a co je pouhý přelud nebo fikce. Brutální počítačové hry plné násilí, vražd a mučení jsou velmi lehce přístupné na internetové síti. Jejich používání skutečně podporuje v dětech agresivní chování a dnešní uspěchaná doba jim k tomu dává obrovský prostor. Rodiče dnes mají na výchovu svých dětí málo času, dnešní doba je ve znamení spěchu a také ekonomické krize. V době ekonomické krize musejí rodiče pracovat mnoho hodin denně, jelikož na jejich pracovní místo čeká několik dalších adeptů, nemohou si tedy dovolit udělat chybu. To vše se děje na úkor dětí, ty tráví mnoho času osamocené a mají tedy možnost naložit se svým volným časem dle svého uvážení, zpravidla ho stráví u počítače. Samozřejmě toto není pravidlo jsou rodiče, kteří volný čas dětí svědomitě organizují a vyplňují formou různých zájmových útvarů. Zde může také nastat problém pokud rodiče své děti zájmovými útvary přetížují. I toto může být spouštěčem agresivního chování nebo apatii. Dítě potřebuje také určitou část svého volného času ovládat zcela samo, utváří se v něm tímto pocit volnosti, odpovědnosti, samostatnosti. Docházíme tedy k závěru, že nemůžeme s jistotou ukázat odkud se bere agresivní chování, nemáme pro spouštěče agresivního chování žádný přesný vzorec, víme jen, že jeho vznik může zapříčinit cokoliv.

Pedagogové současné doby jsou postaveni před těžký úkol, mají žákům předávat vědomosti, upevňovat a rozvíjet klíčové kompetence a také musí potlačovat neklidné a

agresivní chování. Zavedením školních vzdělávacích programů do škol v České republice, získaly jednotlivé školy možnost přizpůsobit vzdělávání svým okolním podmínkám a prostředí. Mají tedy šanci působit v konkrétních kritických situacích týkajících se právě jejich prostředí, zaměřují tedy preventivní působení opravdu na aktuální problémy svého okolí. Prevence tedy nevyzní na prázdno, je účelná a konkrétní. Od roku 1989 se také podstatně změnil styl výuky, objevilo se mnoho alternativních podob vyučování. Výuka je kombinací didaktických her, skupinové práce, prolínáním několika vyučovacích předmětů. Důraz ve vzdělávání je kladen na rozvíjení osobnosti žáka a jednotlivých klíčových kompetencí. Žák se učí řešit situace, vyhledávat informace, třídít je a dál s nimi pracovat. Upouští se od nesmyslného učení se určitých pouček, tvrzení a definic z paměti. Žák je musí umět aplikovat v reálném životě, pochopit jejich podstatu, umět vyhledat v různých zdrojích informací. Toto má v žácích probudit zájem o vzdělání, uvědomení si jeho nezbytnosti pro jejich další život, vede je k samostatnosti, potřebě sebevzdělávání. Vlivem uvolnění trhu se také výrazně zvětšil počet druhů školních pomůcek, současný pedagog má tedy mnoho možností, jak zaujmout žáka a zpestřit výuku. Školní vzdělávací program vypracovaný dle rámcově vzdělávacího programu má velmi obecné hranice, důležité jsou očekávané výstupy žáka, které jsou pro všechny shodné, jakým způsobem se k nim žák dopravuje je zcela v kompetenci pedagogů. Pedagogové mohou tedy způsob výuky přizpůsobit svému stylu učení a také možnostem žáků, na které výchovně působí. Také mají nepřeberné množství odborné literatury, odborných kurzů, seminářů, dalšího vzdělávání a v ne poslední řadě možnost své možné úspěchy publikovat. Netradičním stylům výuky a velkým projektům současná oba přejí, jsou finančně podporovány z fondů Evropské unie a dostupné opravdu všem pedagogickým institucím bez rozdílu. Záleží na pedagogickém teamu konkrétní školy jak tuto šanci využije.

Jak tedy může pedagog ovlivnit neklidné a agresivní chování žáků? Odpověď je: vhodná do výuky nenásilně zařazená hra. Existuje nespočet neklid a agresivitu tlumící her. Níže uvedené hry jsou pedagogy vyzkoušené, některé jsou známé, ale velmi účinné a proto jsou v této práci uvedené. Proč hra? Hra byla a je součástí společenského života, ve své historii prošla množstvím změn. Ve hře najdeme prvky téměř ze všech oblastí lidského života – ekonomie, právo, láska, rodičovství, filosofie, matematika, přírodověda, historie, umění atd. Důležité je rozpoznat hranici mezi hrou a realitou běžného života, někdy jde o

velmi tenkou hranici. Opravdová hra by měla mít své hranice, pravidla. Rozlišujeme několik druhů her dle jejich zaměření a charakteru:

- Hry soupeřivé (agon)
- Hry náhod (alea)
- Hry napodobivé (mimikry/ mimesis)
- Hry zážitkové (infix/vertigo)

Zařazení her do vyučování se odvíjí od věku žáků, jejich vyspělosti v oblasti vnímání a porozumění pravidel. Hry se mohou používat při výkladu nezáživné učební látky, k procvičení vědomostí, dovedností, mohou rozvíjet pozornost, koncentraci, tvořivost, kooperaci, pocit sounáležitosti, empatii, ale také napomáhají k pochopení určitých pojmů jako je diskriminace, rasismus, antisemitismus a působí tak přínosně v oblasti prevence patologických jevů. (Němec, 2002) Pedagog musí vždy zabránit traumatizaci jakéhokoliv hráče/žáka, žák by měl hrát dobrovolně, k tomu by měla přispět správná motivace ze strany pedagoga. Je vhodné, aby se výsledek hry stal pozdějším námětem i podnětem k další práci se třídou. Hra se s rozvojem civilizace dostala snad do všech odvětví lidské činnosti, setkáváme se s ní v oblasti pedagogiky, psychologie, sociologie, matematiky, statistiky, vojenství, zdravotnictví, managementu atd. Hra se stále častěji stává výchovným prostředkem, tento fakt propagoval ve své době Jan Ámos Komenský. Dle jeho poznatků neměla hra pouze bavit, ale také vzdělávat, kladl na hru tři požadavky :

I. Počestnost hry

II. Osvěžování těla i ducha

III. Předehrávání vážných a skutečných věcí (Němec, 2002)

Soubor metod, her, cvičení pro tlumení agresivity

1. Sousoší

Hra pro žáky, kteří již zvládají jednoduché počty a pro všechny další věkové skupiny.

Cíl: podpora kooperace, rychlé domluvy, pocitu sounáležitosti a tvořivosti, tedy atributů, které tlumí agresivní chování.

Pravidla: Učitel vysloví vždy dvě čísla například 4 a 7 , první číslo označuje počet lidí, kteří mají vytvořit sousoší a druhé číslo označuje počet nohou, které se mají dotýkat země. Skupina se musí dát co nejrychleji dohromady a zorganizovat postavení sousoší. Hádky a rozepře zpomalí nebo znemožní úspěšný výsledek hry. (příloha č. 1 – foto č.1)

2. Sociometrické řady

Hra vhodná pro žáky od 7 let, její zařazení je vhodné do výukových hodin matematiky, českého jazyka, tělesné výchovy.

Cíl: podpora kooperace, vzájemné empatie, sounáležitosti, celkového stmelení kolektivu, též podporuje rozvoj paměti a logického myšlení.

Pravidla: Třídu rozdělíme na dvě poloviny, nejlépe losem, zabráníme tak odmítání některých členů, úkoly zadáváme dle toho jakou učební látku chceme procvičit- sčítání, abecedu, logické myšlení. Učitel zadává jednoduché úkoly typu:

- seřadte se co nejrychleji podle počtu písmen ve svém křestním jméně vzestupně nebo sestupně
- podle velikosti
- podle abecedy
- podle délky paží, vlasů, nohou, prstů na ruce
- podle stáří
- podle měsíců narození
- podle součtu cifer data narození
- podle vzdálenosti místa bydliště od školy

Tato hra má nespočet variant, které můžeme použít. Využít se dá jako rozehřívací hra na začátku výukové hodiny a plynule navázat na novou učební látku. (dle Z. Šimanovského)

3. Kámen štěstí a pohody

Hra vhodná od 7 let

Cíl: podpora pozitivního myšlení, empatie, upevňování vztahů, vyhýbání se negativních projevů, podpora snahy hledat na svých spolužácích pozitiva. Hra výrazně zklidní kolektiv

a navodí pozitivní atmosféru, ve které lze později s chladnou hlavou vyřešit například konflikty a nepříjemné záležitosti.

Pravidla: Skupina žáků se posadí do kruhu, kruh symbolizuje bezpečí. Učitel seznámí žáky s kamenem(vhodný je oblázek, ostrý kámen je v ruce nepříjemný), může si vymyslet i krátký příběh o jeho původu, záleží na věku cílové skupiny. Kámen si po té žáci předávají z ruky do ruky a při každém předání si musí říci něco pěkného např. „ jsem ráda, že jsi moje kamarádka, hezky maluješ, jsi dobrý ve sportu, jsi ochotný pomáhat, hezky se staráš o své sourozence, umíš skvěle počítat, mluvíš hezky o babičce atd. Tato aktivita není pro mnohé žáky jednoduchá, neumí totiž beze studu vyjádřit své city, mnohdy se stydí a nedokáží se dobře vyjádřit. Pokud jsou žáci otevření a objektivní atmosféra v kolektivu se znatelně uvolní, což je velkým přínosem pro formování kolektivu a samotný výchovný a vzdělávací proces.

4. Hádej kdo jsem?

Hra vhodná od 12 let

Cíl: Cílem hry je podpora soudržnosti kolektivu, empatie, myšlení, pozornosti, slovní zásoby, smyslu pro detaily.

Pravidla: Žáci dostanou list papíru, najdou si vhodné místo, nejlépe ve větší vzdálenosti od ostatních. Na list se pokusí se popsat, je nutné poskytnout žákům dostatek času, není lehké popisovat sám sebe, popisují svůj vzhled nebo vlastnosti, oblíbené věci, koníčky. Vše je anonymní, vyplněný list dají vyučujícímu, ten listy zamíchá a žáci je postupně losují, čtou a hádají kdo je kdo. Při této hře se ukáže, jak se žáci navzájem znají či neznají. Tato hra se většinou u starších žáků vyvine v otevřenou diskusi o zájmech, vlastnostech, chybách určitých osob. Rozvíjí se tak kritické myšlení žáků, jejich schopnost přijímat kritiku i chválu.

5. Naše zem

Hra vhodná od 7 – 18

Cíl: uvědomění si, že i v demokracii má svá pravidla, zákony, normy, že si opravdu nemůžeme beztrestně dělat co se nám zlíbí. Podpora kooperace, empatie, respektu, komunikace, rozlišování negativního a pozitivního chování, kritického myšlení, sebehodnocení, zjištění důležitosti kompromisů v životě.

Pravidla: Určení pravidel se odvíjí od věkové skupiny žáků. Po starších žácích požadujeme již větší propracovanost pravidel do detailů např. trestní zákoník, volby atd. Žáky rozdělíme do několika skupin (max. počet 6 – 8), doporučuji losování, každá skupina dostane stejný úkol. Na velký arch papíru vytvoří nákres své vlastní země, pojmenuje ji, vytvoří základní pravidla života v zemi, vymyslí vlajku a každého člena skupiny zapojí do života země. Tato aktivita potřebuje poměrně velkou časovou dotaci, doporučuji ji zařadit spíše do učebního bloku několika předmětů, ve kterých se dané téma prolíná – výtvarná výchova, vlastivěda, přírodověda, čtení/psaní, na vyšším stupni výchova k občanství, sloh, mediální výchova, rétorika, historie atd. Výsledky hry žáci prezentují před ostatními, odpovídají na otázky ostatních a blíže vysvětlují život své země do detailů. U každé věkové skupiny zařadíme na konec aktivity vlastní hodnocení práce se zaměřením na hodnocení kooperace, komunikace ve skupině. Tato aktivita se mi osvědčila při práci v hodinách občanské výchovy na 2. stupni základní školy a také při vyučování na malotřídní škole. (příloha č.1 – foto č. 2, příloha č. 2 – foto č. 1)

6. Život pod závojem

Hra vhodná od 12 let

Cíl: Cílem hry je seznámit se s některými odlišnými tradicemi jiných národů, konkrétně v arabském světě. Seznámit se s listinou práv a svobod člověka a se zeměmi, kde jsou práva člověka porušována. Upevnit v sobě pocit, že jsou si lidé rovni, bez ohledů na jisté viditelné či neviditelné odlišnosti- národnost, barva pleti, náboženství, sociální podmínky atd.

Motivace: Krátký vymyšlený příběh, doporučuji o dítěti stejného věku jako cílová skupina, o určitém problému vyskytující se v určité části planety.

Příběh: Jmenuji se Fatima je mi 12 let, žiji v muslimském světě (nekonkretizujeme zemi ani letopočet, jedná se pouze o smyšlený příběh) . Má rodina má 10 členů, otec, matka, 6

sester, 4 bratři. Maminka nepracuje, stará se o domácnost, neumí psát ani číst. Já a moje sestry také nechodíme do školy, pomáháme mamince s domem, chodíme pro vodu, pracujeme na poli, meleme mouku, pečeme chleb, pereme rádlu, také neumíme číst. Bratři chodí do školy a účastní se společenského života. Žijeme dle tradic našeho náboženství, ženy chodí zahalené od hlavy až k patě, některým jsou vidět jen oči. Záleží to na víře jejich rodiny. Sňatky jsou u nás předem dohodnuté, já i mé sestry máme již určené ženichy.

Nyní následuje diskuse na téma – co myslíš, je v tomto příběhu všechno v pořádku? Po té se seznámíme s některými články Listiny práv a svobod člověka, Právy dítěte. Pokusíme se článek opravit dle těchto dokumentů. Nejdůležitější je aktivita se závojem, každý žák si na určitou dobu nasadí na hlavu závoj, který pouze odkrývá oči, pohybuje se s ním a pokouší se komunikovat s ostatními. Po této zkušenosti necháme čas na rozmyšlenou a urovnání pocitů z této aktivity. Po krátké pauze sdělují žáci své pocity z krátkého pobytu pod závojem. Tímto si vlastně uvědomují svá práva, jejich důležitost v životě.

(volně dle námětu nadace Člověk v tísni – Jeden svět na školách)

7. Víš co všechno bolí?

Hra vhodná od 8 let

Cíl: Podpora budování zdravého postoje k násilí ve společnosti, zrekapitulování vlastního chování, konkrétních situací, třídění faktů a informací, prosazení vlastního názoru, kooperace, empatie, soudržnost kolektivu. Pokud použijeme v hodinách českého jazyka, čtení/psaní procvičíme tak opozita.

Motivace: motivací k této aktivitě bývá konkrétní situace, která se přímo týká daného kolektivu žáků. Například rvačka v šatně, neustálé nadávky, ničení majetku druhého, posmívání atd. Reagujeme na konkrétní událost, což je nejúčinnější náprava a pozdější prevence patologických jevů ve skupině.

Následuje tedy otázka „ Co všechno bolí?“ – žáci říkají jaké podoby má násilí, dostanou se tak rozdělení násilí na psychické a fyzické. Po té vytvoříme skupiny nejvíce však po 4 žácích. Do každé skupiny dáme arch papíru, který přeložíme na půlku, vznikne tak uprostřed čára. Žáci na jednu polovinu píšou co vše je násilí – používají k tomu odpovídající

barvy pastelek či fixů(černá, hnědá, šedá atd.), druhá polovina slouží k opačnému úkolu čím by se násilí dalo vyhubit- psáno veselými barvami. Následuje prezentace, hodnocení skupinové práce a nových poznatků.

8. Představ si ...

Hra vhodná od 7 let

Cíl: uvolnění, zklidnění negativních emocí, rozvoj slovní zásoby, komunikace

Pravidla: Jsou velmi jednoduchá, proto jsou vhodná pro širokou cílovou skupinu žáků. Doporučuji zařadit tuto hru do pozdějších vyučovacích hodin, například v den odpoledního vyučování, které je svou délkou pro žáky náročné- jsou napnutí a plní emocí. Pracujeme se skupinou ve vhodném prostředí např. koberec ve třídě, herna, čítárna atd. Žáci se musí cítit pohodlně, mohou ležet či sedět, ale poloha jim musí být příjemná, mají zavřené oči. Jako kulisu můžeme pustit relaxační hudbu. Učitel oslovuje jednotlivé žáky postupně a nabízí jim polovičatý scénář, který oni doplňují dle svého rozpoložení, fantazie.

Příklad:

1. Učitel: Přestav si, že máš křídla, můžeš letět kamkoli chceš.....

Žák: Poletím někam kde je teplo, moře, klid. Mám rád teplo, léto, prázdniny s rodinou, rodiče nikam nespěchají, hrajeme hry, plaveme, cestujeme lodí atd.

2. Učitel: Představ si, že můžeš cestovat v čase, do jaké doby se podíváš

Žák: Jsem na zámku v době králů a královen

Učitel: Jak to vypadá okolo tebe, co vidíš, co se ti líbí ?

Variant je k této aktivitě nespočet a á se využít k procvičení určité jazykové látky – popis, přídavná jména, vypravování, rozhovor. U starších žáků lze zařadit do výuky cizího jazyka.

9. Pletenec

Hra vhodná od 7 let

Cíl: podpora kooperace, obratnosti, logického myšlení, trpělivost, sebeovládání, sebekritika, stmelení kolektivu

Pravidla: rozdělíme žáky na skupiny (8-10 členů), členové každé skupiny se k sobě postaví bokem do kruhu a zavřou oči, po slepu si nejprve podají levou ruku a pevně se drží, po té pravou ruku. Dovoleno je držení pouze dvou rukou, žádná ruka nesmí držet dvě ruce, jen jednu. Po otevření očí zjistí, že mají před sebou pletenec rukou, jejich úkolem je ruce rozplést aniž by se na chvíli pustili, dovoleno je podlézání a přelézání za předpokladu neustálého se držení. Výsledkem hry je kruh stále se držících se lidí. Kladného výsledku lze u této aktivity dosáhnout pouze za předpokladu dobré komunikace a organizace. Výsledek můžeme použít při další práci ve skupině například rozvineme diskusi na téma – proč se vám tato aktivita povedla, co bylo nejtěžší, kdo byl nejvíce aktivní atd. (příloha č.1- foto č. 1)

10. Co mám rád

Hra vhodná od 7 let

Cíl: podporovat výchovu k volnému času jako největší prostředek prevence patologických jevů, sebepoznání, uvolnění napětí

Motivace: hra lze využít v hodinách prvouky, přírodovědy, výchově občanství, výchově ke zdravému životnímu stylu. Aktivitě předchází povídání o tom, co je to volný čas, proč je důležitý v životě člověka. Jak žáci konkrétně tráví volný čas.

Pravidla: Po úvodní diskusi dostanou žáci velký papír, každý pracuje sám. Jejich úkolem je vybrat si tvar, který mají rádi např. kruh, srdce, slunce, květinu atd. výtvarně ho ztvární třikrát na plochu papíru a do nich napíší co nejraději dělají ve volném čase nebo co by rádi dělali. Jako druhý úkol mají vybrat si neoblíbený tvar či věc, opět ho výtvarně ztvární

třikrát na plochu a do něj napíše překážky, které jim brání oblíbené věci vykonávat. Výsledky práce prezentují a vysvětlují svým spolužákům.

11. Co život napsal

Hra vhodná od 12 let

Cíl: rozvoj kompetence k řešení problémů, podpora komunikace, kritiky, sebekritiky

Motivace: články z časopisů, novin o problémovém chování mladistvých například – útěky z domova, problémy s alkoholem, drogami, špatné vztahy v rodině. Diskuse o nich, návrhy řešení.

Pravidla: žáci se rozdělí do skupin po třech, vylosují si určitý závažný problém týkající se mladistvých a jejich rodičů. Po té mají dostatek času na jeho dramatické zpracování, ve kterém musí být návrh řešení problému. Žáci se pokusí podívat se určitý problém očima dospělé osoby, vypichují svou zodpovědnost za své dítě a snaží se dle této skutečnosti zachovat, mnohdy se bezděky chovají jako jejich vlastní rodiče.

Příklady problémů:

- 1) mladistvého přivede domů policie ve pozdně večerních hodinách podnapilého
- 2) rodiče najdou doma drogy a chystají se promluvit si se svým dítětem
- 3) po hádce s rodiči mladistvý uteče z domova
- 4) mladistvý se svou partou spáchá trestný čin krádeže
- 5) mladistvý se svěřuje svým rodičům, že homosexuál

12. Co uděláš když....

Hra vhodná od 12 let

Cíl: rozvoj kompetence k řešení problémů, komunikace, empatie, soudržnost, rozlišování dobrého a špatného, podpora samostatného jednání, obhajoba vlastního názoru, umění kompromisu

Motivace: osudové příběhy vrstevníků, kteří neměli štěstí na rodinné zázemí, život dětí na ulici, problémy s drogami, alkoholem, se zákonem – krádeže, násilí atd.

Pravidla: žáci si vylosují námět situace, kterou se mají pokusit řešit, mají dostatečný čas na rozmyšlenou, po tomto čase začíná diskuse celé skupiny, žák navrhne způsob svého řešení a ostatní na toto řešení reagují. Dochází k velmi živé diskusi, jejímž výsledkem je v podstatě návrh vytvořený celou skupinou, který je souhrnem názorů a kompromisů jednotlivých členů skupiny.

Příklady situací:

- 1) zjistil si, že tvůj kamarád bere drogy, jak se zachováš?
- 2) zjistil si, že tvého spolužáka doma týrají, co uděláš?
- 3) zjistil si, že tvůj sourozenec je členem party, která vykrádá obchody, jak se zachováš?
- 4) zjistil si, že tvůj nejlepší kamarád šikanuje mladšího žáka vaší školy, co uděláš?
- 5) kamarád se ti svěřil, že uteče z domova, co uděláš?
- 6) zjistíš, že tvoje kamarádka trpí anorexií, co uděláš?

13. Kdo je kamarád?

Hra vhodná od 8 let

Cíl: podpora soudržnosti, empatie, rozlišování dobra a zla, sebepoznání, sebeprosazení, kooperace

Pravidla: žáky rozdělíme do skupin maximálně po 6 členech, doporučuji namíchat žáky různého věku (vhodné do malotřídních škol, družin, školních klubů). Každá skupina dostane velký arch papíru, na který obkreslí jednoho člena. Obrys rozdělí na polovic, do jedné poloviny píše vlastnosti, které utužují a charakterizují přátelství, do druhé poloviny vlastnosti, které přátelství znemožňují či ničí.

14. Co potřebuji k životu

Hra vhodná od 8 let

Cíl: empatie, podpora pozitivní myšlení, sebepoznání, uvolnění, komunikace, slovní zásoba, fantazie, vyhledávání a třídění zdrojů.

Motivace: co potřebujeme k životu, abychom byli šťastní a dobře prospívali – diskuse s žáky zpestřená skutečnými zážitky ze života. Navedeme diskusi také na přírodu – květiny, živočichové u mladších dětí i na hračky.

Pravidla: Žáci si vylosují kartičku s názvem určitého předmětu, živočicha, rostliny, jejich úkolem je nakreslit je a napsat co by mohli potřebovat ke šťastnému životu, mohou použít i různé informační zdroje – encyklopedie, internet atd. Výsledkem této aktivity může být výstava jednotlivých prací. (příloha č. 3 a 4)

15. Průvodce

Hra vhodná od 7 let

Cíl: rozvoj a podpora vztahů a sebedůvěry ve skupině, empatie, kooperace, komunikace

Pravidla: rozdělíme žáky do dvojic, jeden z dvojice bude mít zavázané oči druhý a bude jeho průvodcem na cestě, musí mu popisovat přesně cestu, aby si neublížil. Po té si role vymění. Po skončení aktivity popisují žáci své pocity v obou rolích. Dočasně slepí musí svému průvodci zcela důvěřovat, být mu zcela pro tuto chvíli oddáni. Průvodci zase přebírají odpovědnost za druhého člověka.

(dle E. Bosákové, M. Frýby)

16. Až budu velký

Hra vhodná od 7 let

Cíl: podpora seberealizace, fantazie, empatie, pomoci druhým, komunikace, slovní zásoba

Pravidla: žáci dostanou úkol, zamyslet se co by rádi udělali až budou dospělí, fantazii se meze nekladou, mají možnost dělat i zázraky. Mají dostatek času dělat si poznámky, úkol mohou i výtvarně vyjádřit. Toto téma lze rozvést různými otázkami – co musíš pro své přání udělat, aby se stalo skutečností, dokázal již někdo to co si přeješ, máš nějaký vzor, který dokázal něco podobného. Výstupem této aktivity může být například výstava prací

na téma povolání, zaměstnání, hrdinové každodenního života. Toto téma lze rozvést a zařadit do mnoha oblastí vzdělávání.

17. Co mě štve?

Hra vhodná od 7 let

Cíl: uklidnění a uvolnění emocí v kolektivu, sebeprosazení, podpora upřímného rozhovoru, čestnosti, spravedlnosti, kooperace, naslouchání druhému, participace

Pravidla: Tato aktivita je vhodná pokud je třída neukázněná, nedrží při sobě, má nějaký závažný problém, doporučuji zařadit do třídnických hodin, hodin českého jazyka, humanitních předmětů atd. Žáci se posadí do kruhu, kruh symbolizuje soudržnost a rovnocennost, dostanou za úkol promyslet si co je nejvíce štve. Je potřeba dát dostatek času na rozmyšlenou, jeli nutné dovolíme papír a tužku na krátké poznámky. Po uplynutí doby na přípravu, začnou žáci jeden po druhém povídat co je štve v daném kolektivu. Když se všichni vystřídají začíná diskuse na nejvíce opakované téma, navrhují se určitá řešení. Výstupem z této aktivity mohou být pravidla třídy.

4. 1 Výsledek dotazníku pro pedagogy na téma agresivita ve škole

Cílem dotazníku (příloha č.5) bylo seznámit se s názorem pedagogů mladoboleslavska na nárůst agresivního chování žáků ve škole, jeho možnými příčinami a možnostmi jeho tlumení či prevence. Dotazník zároveň porovnává odpovědi pedagogů městských a venkovských škol. Osloveno bylo 40 pedagogů základních škol v regionu Mladoboleslavsko, 20 pedagogů základních škol městských, 20 pedagogů základních škol venkovských.

Z výsledků dotazníku vyplývá, že 80% dotazovaných pedagogů je přesvědčeno o nárůstu agresivního chování žáků ve školách- jde o tvrzení pedagogů, kterých většina vyučuje v městských školách, 14% si myslí, že se situace od předešlých let mnoho neliší- toto je názor pedagogů z venkovských škol, zbylých 6% se s agresivitou ve svém pedagogickém působení moc neseškává, v tomto případě se jedná o dotazované, kteří vyučují převážně tělesnou výchovu a výchovy všeobecně. Z toho můžeme usuzovat, že výuka těchto předmětů těmito učiteli je pestrá, motivující, zajímavá a nedává prostor agresivitě. Na otázku co nejvíce ovlivňuje nárůst agresivity odpovídá 50% respondentů – agresivní, bojové počítačové hry, 19% zmiňuje moc velkou a nekontrolovanou volnost žáků vlivem nedostatku času nebo zájmu rodičů. 7% uvádí jako příčinu nárůstu agresivity nevhodnou výchovu v rodině, 7% považuje za příčinu nárůstu agresivity prohloubení sociálních rozdílů ve společnosti, 6% si myslí, že za nárůst agresivity může špatně organizovaný volný čas žáků, 6% udává jako příčinu zvýšeného výskytu agresivního chování nedostatečnou nebo finančně nedostupnou nabídku volnočasových aktivit v místě bydliště, 5% vidí jako příčinu zvýšeného výskytu agresivního chování nárůst imigrantů v republice – přítomnost žáků odlišných národností ve třídě zpravidla vyvolává rasistické

projevy spojené s agresivitou. Tento názor je podložen fakty, na mladoboleslavsku od roku 1989 vzrostl počet příslušníků národnostních menšin- vietnamci, ukrajinci, moldavci, němci, ty vytvořili v určitých částech regionu značně početné komunity a jsou zde zaměstnání v různých odvětvích- automobilový průmysl, gastronomie, obchod, různé služby. Velmi zajímavý výsledek přinesly odpovědi na otázku týkající se přísunu informací z oblasti prevence. 45% procent dotazovaných pedagogů má pocit, že je málo informováno v otázkách prevence, jedná se o pedagogy z velkých městských škol, 65% pedagogů, kteří jsou z velké části z venkovských škol a pedagogové menších městských škol tvrdí, že mají dostatečný přístup k informacím týkajících se prevence. Z této skutečnosti můžeme vyvodit tvrzení, že v menším kolektivu zaměstnanců dochází k lepšímu přenosu informací. Ve velkých městských školách pracuje větší počet pedagogů, externích pracovníků, kteří se navzájem málo znají a tudíž je zde jakákoliv spolupráce obtížná. V oblasti prevence chybí nejvíce pedagogům techniky a cvičení na tlumení agresivního chování (60%), dále pak správné informace o postupech řešení šikany ve školách (20%), informace o příznacích užití různých druhů drog a návykových látek (11%), o pravomocech pedagoga v oblast řešení patologických jevů – užití alkoholu, drog atd. (6%), informace o postupech při jednání se samotnými viníky a jejich rodiči (3%). Na pouhých 30% školách respondentů pracuje preventivní tým, z toho 7% jsou školy městské a 23% školy venkovské. Opět se potvrzuje fakt, že v menším kolektivu existuje lepší spolupráce. Různých seminářů, cvičení se zúčastnilo ve své kariéře 80% respondentů, pozitivně je hodnotí pouze 40% z nich. Negativně hodnotí z velké části hlavně jejich obsah – nic nového, špatnou formu přenosu – nudné přednášky, minimum praktických cvičení, metod a v několika případech se objevuje jako negativní aspekt vysoká cena semináře.

Spolupráce s rodiči v oblasti prevence výskytu patologických jevů je důležitá, to tvrdí 100% respondentů. Jak si představují spolupráci s nimi můžeme rozdělit do třech částí : 35% by uvítalo, kdyby se rodiče podíleli na mimořádných akcích školy, 35% by uvítalo spolupráci rodičů v samotné výuce – přednášky, besedy, asistenti při projektovém vyučování. 30% by vítalo spolupráci při vedení zájmových útvarů. Zajímavý a poněkud hrozivý výsledek přinesla otázka týkající se poklesu prestiže a autority učitelského povolání v současné době a jejich vliv na nárůst agresivity ve školách. 88% respondentů je přesvědčeno, že tyto dvě skutečnosti spolu opravdu souvisí, 12% toto nepotvrzuje. Faktem tedy zůstává, že povolání učitele na základní škole je opravdu společností znehodnocováno

a od toho se odvíjí i přístup žáku k pedagogům, ti ve většině případů přebírají vzorce chování a názory od svých rodičů. Pokud mají rodiče negativní názor na učitelské povolání výrazně se to odráží v chování žáků ve škole – neslušné chování k učiteli vedoucí často až k šikanování učitele.

Jednou z možností jak utlumit a vytěsnit agresivní chování žáků, je dostatečná nabídka zájmových útvarů a výchova k volnému času vůbec. Pouze smysluplně strávený volný čas může zabránit patologickému chování a zároveň napomáhá dodržovat duševní hygienu jedince. Otázka, zda na školách pracuje dostatek zájmových útvarů, vyzněla z 98% pozitivně, pouze 2% pedagogů sděluje, že je nabídka zájmových útvarů na jejich škole nedostačující. Jako důvod udávají nedostatek osob ochotných vést zájmové kroužky, dále nedostatek financí pro tyto vedoucí, nevyhovující či žádné prostory pro konání se těchto aktivit. Pedagogové z městských škol uvádějí, že se na vedení zájmových útvarů podílejí pouze pedagogové školy. Pedagogové venkovských škol uvádějí spolupráci rodičů a místních obyvatel v oblasti volnočasových aktivit školy. Z této skutečnosti můžeme zvažovat tvrzení, že venkovské škole spolupracují lépe s rodiči a místními obyvateli. Jedním z důvodů může být skutečnost tradice venkovských škol a strach místních obyvatel z jejich zrušení vlivem úbytku populace a nedostatku financí na jejich provoz, škola na venkově má stále status váženého a nejdůležitějšího místa v obci.

100% respondentů potvrzuje výskyt volnočasové instituce v místě školy. Pedagogové městských škol uvádějí domy dětí a mládeže, jejich pobočky s různým zaměřením – humanitní, technické, turistické, kulturní, dále pak soukromá volnočasová centra – společenského tance, baletu, malířství atd. Základní umělecké školy a jejich pobočky – zpěv, hudba, keramika, malířství, fotografie, divadelnictví. Různé sportovní kluby – fotbal, hokej, volejbal, basketbal, florbol, plavání, aerobik, kulturistika, šachy, kuželky, golf. v několika případech uvádějí nábožensky založené spolky a sbory. Pedagogové venkovských škol potvrzují také volnočasové spolky, některé shodné s městskými – aerobik, hudba, zpěv, divadelnictví, fotbal, kuželky, dále pak uvádějí tradiční venkovské spolky – myslivectví, rybářství, zahrádkářství, včelařství, chovatelství vůbec, s pomocí rodičů a místních obyvatel se objevují kroužky vaření, kutilství, domácích prací – šití, pletení, ale také modelářství, regionální historie.

V otázce finanční dostupnosti zájmových útvarů jsou pedagogové venkovských škol za jedno – jsou dostupné. Tento fakt může být způsoben skutečností, že většina kroužků pracujících na venkovských školách mají velmi nízké, symbolické zápisné a mnoho jich pracuje zcela zdarma. Pedagogové městských škol odpovídají odlišně 20% z nich uvádí, že zájmové aktivity nejsou pro některé sociální vrstvy dostupné, 30 % si myslí, že dostupné jsou. V otázce kvality zájmových útvarů jsou již pedagogové městských škol skeptičtí 35% je přesvědčeno, že kvalita neodpovídá ceně. Oproti tomu pedagogové venkovských škol jsou ve svých odpovědích pozitivní, dle jejich názoru ceny kroužků zcela odpovídají jejich kvalitě. Obě skupiny pedagogů se z 98% shodují v názoru, že smysluplně strávený volný čas může ztlumit a snížit výskyt agresivního chování mezi žáky.

Závěr

Práce se zcela držela zadaného tématu, členění kapitol a podkapitol zcela dle schváleného zadání. První kapitola obsahuje podrobnější pohled na agresi jako takovou, její definici, dělení dle určitých znaků a vlivů. Rozebírá typy agrese, popisuje jejich typické znaky, jejich místo výskytu – rodina, škola, zaměstnání atd. Z několika pohledů je zde zpracována otázka terorismu a jeho hrozba pro společnost, současné postavení společnosti proti terorismu, zákony a úmluvy namířené proti terorismu, jsou zde zmíněny organizace, které veřejně bojují proti terorismu. Následující podkapitola vyjmenovává zatím známé teorie agrese, které se liší přístupem k agresi. Je zde zmíněna neinstinktivní teorie agrese, teorie frustrace agrese, kognitivní neasociační teorie, agrese z hlediska sociálního učení, teorie transferu excitace. Na tyto popsané teorie agrese navazuje výčet faktorů, které ovlivňují vznik agrese, jsou zde vypsány spouštěče agresí jako jsou duševní choroby, poruchy chování, dav, hromadná doprava, velké horko, ztráta zaměstnání, hlad, žízeň, fyzická pohodlnost, úraz, postižení

. Druhá kapitola vysvětluje pojem agresivita, dělí agresivitu dle jejich projevů, intenzity a směru. V první kapitole najdeme výčet některých příčin a spouštěčů agresivity a jejich stručný popis. Podkapitola Agrese jako předmět zkoumání zmiňuje některé události

v historii lidstva poznamenané agresivním chováním, nastiňuje fakt, že vyspělost lidské společnosti rozhodně nesouvisí s výskytem agresivního chování ve společnosti.

Třetí kapitola informuje o agresivitě v různých oblastech lidského života. První podkapitola se zabývá výskytem agresivity v rodině, podkapitoly jsou pak podrobněji zaměřené na týrání a sexuální zneužívání dětí. Jsou zde popsány formy týrání a zneužívání, chování oběti a agresora a následky tohoto týrání. Tématem další podkapitoly je šikana a to šikana ve škole a na pracovišti. V otázce šikanování ve škole jsou zde popsány typy obětí a agresorů, varovné signály šikany, její následky, možnosti prevence. Šikana na pracovišti v současné době mnoho diskutovaná otázka ve společnosti. V kapitole jsou popsány její příčiny, následky, ale řešení je v podstatě nemožné, těžko prokazatelné a pro oběť velmi těžké. Následující podkapitola vysvětluje pojem xenofobie a zároveň označuje xenofobii jako základ dalších forem agresivního a protispolečenského chování. Podrobněji se zabývá rasismem, popisuje rasovou diskriminaci a rasové násilí, zmiňuje některé případy rasového násilí v České republice. Stručně popisuje romskou problematiku v České republice z hlediska historie, současnosti a zákonů. Tato část se snaží vykreslit jinakost romské mentality ve snaze pochopit chování většiny romských občanů. Část věnovaná antisemitismu sleduje stručně historii nenávisť k Židům vedoucí až k jejich masovému vyhlazování za druhé světové války.

Čtvrtá kapitola je zaměřena na agresivitu z pohledu pedagogů, hledá příčinu zvýšeného výskytu agresivity u žáků, snaží se najít metody a cvičení vedoucí k potlačení, utlumení agresivního chování. Obsahuje soubor metod, cvičení a her, které mají agresivitu tlumit. Hry jsou vyzkoušené, jsou používány dlouhodobě a mohu říci, že skutečně vedou k tlumení agresivních projevů mezi žáky. Pomáhají žákům zvládat své emoce, prosazovat se zdravým způsobem, učí je empatii, kooperaci, pozitivnímu myšlení. S výsledky her se dá dále pracovat ve vyučování, nejsou tedy jen obyčejnými hrami, ale mají výchovný a výukový charakter. Nejlépe je takovou hrou zahájit vyučovací hodinu, navázat na její výsledek a vytvořit tak ucelený nenásilný vyučovací blok. V závěru této kapitoly jsou vyhodnoceny výsledky jednoduchého dotazníku pro pedagogy regionu mladoboleslavsko na téma agresivní chování žáků ve škole. Cílová skupina respondentů obsahovala zástupce 40 městských i vesnických škol. A výsledky jsou velmi zajímavé, určitě by se z nich dalo vycházet v oblasti dalšího vzdělávání pedagogů na téma prevence patologických jevů. Dále pak v oblasti volnočasové výchovy v regionu, převážně finanční dostupnost některých

volnočasových aktivit ve městě Mladá Boleslav, Dobrovice, Kosmonosy. Zajímavá je také otázka participace rodičů ve škole. Představa rodičů na podílení se v oblasti vzdělávání a výchovy je značně nejasná, což by mohlo být námětem výzkumu.

Závěrem této práce musím zcela kriticky přiznat, že téma této práce, ač bylo v tomto znění a struktuře schváleno, je velmi obecné a široké. Zpracovat ho tedy podrobně by trvalo velmi dlouho a výsledkem by byla velmi obsáhlá práce. Jednotlivé kapitoly jsou z tohoto důvodu zpracovány stručně. Blízká pro zpracování mi byla kapitola obsahující hry pro utlumení agresivních projevů, jsem zaměstnána na základní škole, kde jsem opravdu všechny hry vyzkoušela v praxi a skutečně mohu říci, že se mi opravdu osvědčily a často si o ně žáci sami řeknou, pokud cítí, že se nálada v kolektivu zhoršuje. Ráda bych se tedy v budoucnu této části své práce dále věnovala, pokusila bych se ji dále rozvíjet, protože mně samotné usnadňuje práci. Toto tedy považuji za pozitivní přínos této diplomové práce pro samu sebe a své povolání.

Použitá literatura

Čermák, I. *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1990. ISBN 80-902614-1-8

Češková, E. Kučerová, H. Svoboda, M. *Psychopatologie a psychiatrie*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-154-9

Drapela, Victor J. *Přehled teorií osobnosti*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-251-3

Dušková, Z. *Nástin problematiky sexuálně zneužívaných dětí. Rizikové chování dospívajících a jeho prevence. 3. odborný seminář*. Praha: Free Teens Press, 2002. ISBN 80-902898-2-7

Dvorník, F. *Zrod střední a východní Evropy. Mezi Byzancí a Římem*. Praha: Prostor, 1999. ISBN 80-7260-005-2

- Fromm, E. *Anatomie lidské destruktivity*. Praha: Aurora, 1997. ISBN 978-80-7299-089-4
- Halfarová, H. *Sexuální zneužívání dětí a jeho následky. Rizikové chování dospívajících a jeho prevence. 3. odborný seminář*. Praha: Free Teens Press, 2002. ISBN 80- 902898-2- 7
- Haysová, N. *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178- 415-X
- Helus, Z. *Sociální psychologie pro učitele*. Praha: UK, 1992. ISBN
- Kasíková, H. *Kooperativní učení, kooperativní škola*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-167-3
- Kolář, M. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2001, ISBN 80- 7178- 513- X
- Langmeier, J., Matějček, Z. *Psychická deprivace v dětství*. Praha, Avicem, 1974. ISBN
- Lutovský, M. *Slavníkovci: mýtus českého dějepisectví*. Praha: Libri, 2005. ISBN 80-7277-291- 0
- Martínek, Z. *Šikana- varianta agresivního chování. Rizikové chování dospívajících a jeho prevence. 5. odborný seminář*. Praha: Free Teens Press, 2004. ISBN 80- 902898- 6- X
- Matějček, Z. *Úloha a možnosti učitele v prevenci rizikového chování mladistvých. Rizikové chování a jeho prevence. 3. odborný seminář*. Praha: Free Teens Press, 2002. ISBN 80-902898- 2- 7
- Nezl, I. Rýdl, K. *Rasismus a nacionalismus v současném životě*. Praha: IPPČR, 1997
- Němec, J. *Od prožívání k požitkářství*. Brno: Paido, 2002. ISBN 80- 7315- 006- 9
- Říčan, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. Praha, Portál, 1995, ISBN 80- 7178- 049- 9
- Sekyt, V. *Romské děti a šikana. Rizikové chování dospívajících a jeho prevence. 5. odborný seminář*. Praha: Free Teens Press, 2004. ISBN 80- 902898- 6- X
- Sekyt, V. *Specifika romské populace, mužská a ženská role, formování rodičovských postojů. Rizikové chování dospívajících a jeho prevence. 6. odborný seminář*. Praha: Free Teens Press, 2005. ISBN 80- 902898- 9- 4

- Smith, Ch. A. *Třída plná pohody*. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-85282- 82- 8
- Spurný, J. *Psychologie násilí*. Praha: Eurounion, 1996. ISBN 80- 85858-30- 4
- Šimanovský, Z. *Hry pro zvládnání agresivity a neklidu*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80- 7178- 689- 6
- Šišková, T. *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80- 7178- 648-6
- Šišková, T. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80- 7178- 285- 8
- Šesták, M. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 2009. ISBN 978- 80- 7106- 375- 9
- Švingalová, D. *Kapitoly z psychologie 2. díl Psychologie osobnosti*. Praha: Tul, 2006. ISBN 55- 008- 06
- Vágnerová, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80- 7178- 308-0
- Vaniček, V. *Velké dějiny zemí Koruny české 2. 1197-1250*. Praha: Paseka, 2000. ISBN 80- 7185- 273- 2
- Vaničková, E. a kol. *Sexuální násilí na dětech*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80- 7178- 286- 6
- Zelinová, O. *Poruchy učení*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80- 7178- 800- 7

Příloha č. 1

Foto č. 1 Sousoší (viz str. 63)

- úkol 3 lidé, 3 nohy stojící na zemi (žáci třetího ročníku)

Foto č. 2 Naše zem (viz str. 65)

- skupinová práce, podaří se pouze pokud se žáci domluví na určitých pravidlech spolupráce
- skupina měla čtyři členy různého věku (třetí, čtvrtý, pátý ročník)

Příloha č. 2

Foto č. 3 Naše zem (viz str. 65)

- čtyřčlenná skupina žáků různého věku (třetí, pátý ročník)
- po skončení následuje prezentace práce a jednoduché hodnocení spolupráce, zdary a nezdary- jejich důvod

Foto č. 4 Pletenec (viz str. 66)

- začátek hry pletenec, držení rukou a první diskuse o vyplnění úkolu
- po skončení následuje diskuse na téma co umožnilo úspěšné vyplnění úkolu

Příloha č. 3

Co potřebuji k životu? (viz str. 70)

- zamyšlení nad tím co kdo potřebuje ke svému životu (čtvrtý ročník), dále navazuje výuka na téma vhodné podmínky pro život, sebepoznávací diskuse – co potřebuji já, co mám rád/a

Příloha č. 4

Co potřebuji k životu? (viz str. 70)

- co potřebuje k životu tato rostlina (pátý ročník), následuje výuka na téma vhodné podmínky pro život, co potřebuji já ke svému životu, kdy jsem šťastný/á

Příloha č. 5

Dotazník

Agresivita ve škole

1. Jste:
Muž
Žena
2. Jak dlouho učíte ?
a. 1- 5 let
b. 5- 10 let
c. 10 a více
3. Učíte na:
a. 1. stupni ZŠ
b. 2. stupni ZŠ
4. Kolik má vaše škola žáků?
a. Do 60 žáků
b. Do 130 žáků
c. Do 260 žáků
d. 260 a více
5. Jakou máte aprobaci?

6. Setkáváte se ve škole s agresivním chováním žáků
a. Ano
b. Ne
7. Pokud ano, myslíte si, že její výskyt vzrostl?
a. Ano
b. Ne
8. Co nejvíce dle vašeho názoru ovlivňuje výskyt agresivního chování:

9. Jste pravidelně seznamováni s novými informacemi a postupy v oblasti prevence patologických jevů ve škole?

- a. Ano
- b. Ne

10. Zúčastnili jste se vy osobně nějakého semináře týkajícího se prevence patologických jevů?

- a. Ano
- b. Ne

11. Hodnotíte účast na nich pozitivně?

- a. Ano
- b. Ne

12. Pokud ne, co nejvíce ovlivnilo negativní názor na ně:

13. Pracuje ve vaší škole preventivní tým?

- c. Ano
- d. Ne

14. Myslíte si, že jsou informace, které dostáváte s oblasti prevence dostačující?

- e. Ano
- f. Ne

15. Pokud ne, co vám v této oblasti v informovanosti nejvíce chybí?

16. Je pro oblast prevence důležitá spolupráce školy a rodičů?

- g. Ano
- h. Ne

17. Pokud ano, jak by taková spolupráce měla vypadat?

18.Myslíte si, že nárůst agresivity je spojen s poklesem autority učitelského povolání?

a. Ano

b. Ne

19.Nabízí vaše škola dostatek zájmových aktivit

a. Ano

b. Ne

20.Pokud ne, čím je to způsobeno?

21.Pokud ano, vedou tyto zájmové útvary pedagogové školy?

a. Ano

b. Ne

22.Pomáhají s vedením zájmových útvarů rodiče či místní obyvatelé?

a. Ano

b. Ne

23.Pracuje v místě vaší školy nějaká jiná volnočasová instituce?

a. Ano

b. Ne

24.Pokud ano, o jakou instituci se jedná

25.Myslíte si, že jsou zájmové útvary finančně dostupné ?

a. Ano

b. Ne

26. Odpovídá kvalita zájmových útvarů vždy ceně?

a. Ano

b. Ne

27. Sdílíte názor, že správně zorganizovaný volný čas může snížit výskyt agresivního chování?

a. Ano

b. Ne

